

DOĞU AVRUPA  
S O S Y A L İ S T Ü L K E L E R İ  
B U G Ü N Ü ve G E L E C E Ğ İ

Sedat İLHAN  
E. General

Mayıs 1989  
İzmir

**DA - DOĞU AVRUPA SOSYALİST ÜLKELERİ**  
( D.Almanya,Polonya,Çekoslovakya,Macaristan,Romanya ve Bulgaristan )

**BUGÜNÜ VE GELECEĞİ**

**İÇİNDEKİLER**

**BİRİNCİ BÖLÜM : GİRİŞ**

**İKİNCİ BÖLÜM : DOĞU AVRUPA SOSYALİST ÜLKELERİNİN İLİŞKİLERİNİN TANITILMASI**

1. Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa Sosyalist Ülkeleri Arasındaki Temel Anlaşmazlıklar.
2. Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa Ülkeleri Arasında İleride Sorun Olabilecek Konular.
3. Sovyetler Birliği'ndeki Yeni Girişimlerin -Perestroika, Glasnost ve Demokratizatsiya- ve Batı'lı Ülkelerin Tutumlarının DA Sosyalist Ülkelerinin Politikasına Etkileri.
4. Doğu Avrupa Sosyalist Ülkelerini İlgilendiren Stratejik Görüş :
  - a. Varşova Paktı.
  - b. Varşova Paktı Askeri Doktrini, Stratejisi ve NATO.
5. COMECON- Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi.

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : SONUÇ**

1. Genel
2. Ekonomik
3. Sosyo-kültürel
4. Politik
5. Güvenlik
6. DA Sosyalist Ülkeleri İçin Geleceğe Dönük Seçenekler.

B İ R İ N C İ   B Ö L Ü M   :   G İ R İ S

**DOĞU AVRUPA SOSYALİST ÜLKELERİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ**  
(Polonya, D. Almanya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan)

**BİRİNCİ BÖLÜM : GİRİŞ**

Nüfusu 1 Milyara varan sosyalist ülkelerin hepsinde sürekli bir yetersizlik, ekonomik durgunluk ve kamu oylarındaki hoşnutsuzluk, bütün dünyanın anlayabileceği şekilde belirginleşmiştir. Ekonomik büyüme oranları, 1950-60 yıllarında ulaştığı etkileyici düzeyi yitirerek, 1980 sonlarına doğru sıfır düzeyine yaklaşmıştır. Fiatların kontrolü güçleşmiş ve bazı ülkelerde % 200 - 300' lere varan artışlarla karşılaşılmıştır. 1980'lere kadar Batı'lı bankaların DA -Doğu Avrupa sosyalist ülkelere verdikleri kredilerin toplamının 80 Milyar Doları aşması, o tarihten beri bu bankaları da tedirginliğe itmiştir. II. Dünya Harbinden sonra BA - Batı Avrupa ülkelerinin ekonomilerini düzenlemek için ayrılan kaynaktan daha çok olan bu toplam, 1985'ten sonra kontrollü tutulmaya çalışılmıştır. DA ülkesinde, SB-Sovyetler Birliği'ndeki Gosplan - Merkezi Planlama Kuruluşuna benzer kurumların kararları, ekonomik olmaktan çok politik ağırlıklı olmuş ve sonuçta ülkelerin yaşamını olumsuz etkilemiştir. DA sosyalist ülkelerindeki 111 milyon insan bu ekonomik yetersizliklerin toplumsal sonuçlarına katlanmak durumunda kalmışlardır. BA ülkelerinde benzer bunalımlar, ekonomik ve sosyal yöntemin esnekliği ile kolaylıkla atlatılabilirken, sosyalist ülkelerde bu durum, yöntemin tutuculuğu nedeniyle daha uzun süreli ve kalıcı olabilmektedir. Bugün durum öyle bir düzeye ulaşmıştır ki, Batı kredi kaynakları desteklerini çekecek olsalar, DA ülkelerinin çoğu bir ekonomik çıkmazın içine düşebileceklerdir. Batı'dan alınan kredilerle yeni ve pahalı teknolojiler satın alınması ve ürettiklerinin kalitesinin istenen düzeye ulaşamaması, dönüp dolaşıp aynı noktaya gelinen sorunları, bir fasit daireyi yaratmıştır. SB'nin, DA sosyalist ülkeleri üzerindeki kontrolünü sürdürebilmek için bu ülkelerin kalitesiz ve zamanında verilmeyen ürünlerini almasını öngören yöntemi değiştirmeye başlaması da, DA ülkeleri ekonomileri üzerinde ayrı bir olumsuz etken olmuştur. DA ülkelere başlangıçta % 40 daha ucuz petrol vermeğe zorunlu kalan SB'ne, bu ülkeleri kontrol etme isteği, taşınması güç bir yük yaratmıştır.

Batı'lı ekonomistlerin bir bölümü (örneğin : Lester Thorow, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) DA ülkelerindeki sorunun işçiyi özendirme önlemlerinin yetersizliğinden kaynaklandığı kanısını öne sürmektedirler. Nitekim, bu sorunun bilincine varan bazı DA ülkeleri, işçiler için daha uzun dinlenme ve daha kısa çalışma süresi v.s.gibi özendirme önlemlerine yönelmişler, ancak bu önlemlerde olumlu sonuç alınamamıştır. Bunalım nedeninin tek başına bir veya birkaç önleme bağlı olmadığı ve sorunun sosyo-ekonomik bir bütünlük gösterdiği anlaşılmıştır. Merkezi planlamanın gevşetilmesi, kurum ve kuruluşlara mali özerklik verilmesi, piyasa ekonomisi yaratılarak fiatların burada oluşmasının sağlanması, kamu kuruluşlarının karşısına rekabeti sağlayacak özel girişimlerin çıkarılması, toprakların köylülere kiralanması ve dış ticarette rekabet gücü yaratılması gibi önlemlerin, bu ülkelerde düşünölmeye ve bir ölçüde de uygulanmaya başlanmış olmasına rağmen bunalım bütünüyle ortadan kaldırılamamış ve her ülkede değişik derecede süregelmıştır. Ekonomik yetersizlik arttıkça Batı

kredi kaynaklarına bağımlılık da artmış ve bu krediler kesilirse bu ülkelerde ( örneğin Macaristan ) fabrikalarının yarısının 90 günden fazla çalışamayacakları bir durum ortaya çıkmıştır. Üç temel etken, batı kredi kaynaklarına bağımlılık, üretimdeki kalitesizlik ve SB'nin bu ülkeleri kontrol etme isteği, sorunların artarak sürmesine neden olmuştur. Genelde SB ve DA ülkeleri arasındaki ilişkilerin SB'nin Dilek-Cıkar-Gereksinim'lerine uyar şekilde düzenlenme zorunluluğunun bu sonucun başlangıcını yarattığı da söylenebilir. Ekonomik yönetim yöntemleri, KP Komünist Parti kontrolü, silahlanma giderleri, SB ürünlerinin pahalılığı, uluslararası ticarete daha geniş uygulama çabaları ve bu ülkelerin Avrupa'nın bir parçası olma özlemleri temelinde, DA sosyalist ülkelerini SB'nden ayıran görüş ayrılıklarını oluşturmaktadır. Bu ülkeler kendilerini Avrupalı saymakta ve BA ile aralarında yaratılan farkların giderilebileceğine inanmaktadırlar.

#### İ K İ A V R U P A

|                                         | BA (+) | DA (++) |
|-----------------------------------------|--------|---------|
| KİŞİ BAŞINA ORTALAMA GELİR (ABD DOLARI) | 10.000 | 5.700   |
| EKONOMİK BÜYÜME                         | % 1.5  | % 0.4   |
| TARIMDA ÇALIŞANLARIN NÜFUSTA ORANI      | % 9    | % 25    |
| GENEL ORAN                              | 2      | 1       |

**Kaynak :** U.S. News and World Report, Mart 1982

(+) Türkiye hariç 17 BA ülkesi

(++) SB dışında, COMECON ve Varşova Paketi üyesi olan DA sosyalist ülkeleri (Polonya, D.Almanya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan)

BA ülkeleri ile arasındaki farkların giderilmesini isteyen DA sosyalist ülkeleri ilk önce, SB'nce kontrol altında tutulan sosyalizmin uluslararası amaç ve ideolojilerinden ne ölçüde değişime gidilebileceğini saptama çabasına başlamışlardır. Ancak, 1917 yılından beri hiçbir SB lideri, ele geçirilen kontrolden vazgeçmediği gibi, bugünkü lider Gorbacov'un da böyle bir düşüncesi olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, bugün SB'nin dünya güç dengesindeki yerinde ve güvenliğinde bir olumsuz değişim yaratılmadan da, bazı sınırlı ödünler verilebileceğinin izlenimleriyle de karşılaşılmaktadır. Dünya Sosyalist Sistem Ekonomisi Enstitüsü Başkanı Oleg Bogomolov, SB Dışişleri Bakanlığınca düzenlenen bir basın toplantısında özetle: " Doğu Avrupa ülkelerinin geçirmekte olduğu sosyo-ekonomik bunalımdan Stalin'ci sosyalizm sorumludur. Marksist teorileri hala benimsiyoruz

ama bu teörinin çoğu yeri düzeltilmelidir, çünkü Marks'ın teorilerinin bir çoğu zamanın sınavında başarısız kalmıştır. Sosyalizm DA ülkelerine dışarıdan getirilmiştir. Daha ileri düzeyde ekonomik yöntemleri uygulayacak bir DA ülkesi, örneğin : Macaristan, Varşova Paktından çıkmadan da kapitalist ekonomi yönünde ileri adımlar atabilir diyebilmiştir (+). SB'nin DA ülkeleri üzerindeki kontrolü devam ettirmek için geçmişteki tutumunu bilenler, bu sözlere hemen inanmamışlardı. Stalin ölümünden sonra başlamak üzere her liderin gelişini izleyen tarihlerde DA ülkelerinde, SB'nin sert girişimine neden olan ayaklanmalar olmuştur. Kruşçev'in gelişini Polonya ve daha sonra 1956 Macaristan ayaklanmaları; Brejnev'in gelişini ise 1968 Çekoslovakya, 1980 Polonya dayanışma olayları izlemiştir. Kruşçev'in Stalin'i kötüleme dönemini başlatmasından sonra, Moskova'nın yaptığını DA ülkeleri izler deyimini doğrular şekilde, Polonya ve Macaristan'da da değişim yanlıları yönetime gelmişlerdir. " Prag ilkbaharı " olarak adlandırılan 1968 Çekoslovakya olayları ise, 1960 ortalarındaki SB ekonomik değişim girişimlerinden sonra gelişmiştir. 1956 yılındaki Macaristan girişimi ise ayaklanmaya dönüşmüştür. " Polonya Ekimi " olayları zamanla azalarak kaybolmuştur. 1956'da Macaristan'a SB askeri müdahalesini, 1968 yılında Çekoslovakya'yı, SB ve Varşova Paktı ülkelerinin işgali izlemiştir. Sosyalist birliğinde, disiplinli bir beraberliği öngören " Brejnev Doktrini ", bu ülkelerin değişim isteklerini de durdurmuştur.

SB'nde değişimler kolaylıkla yönlendirilebilirken bunların DA ülkelerindeki etkileri kontrolden çıkmakta ve ayaklanmaya dönüşmektedir. Bugün dünya kamuoyu, demokratizasyon, perestroika ve glasnost ile neler olabileceğinin beklentisi içerisinde. Bulgar lideri Zivkov'dan 20 yıl ve en genç Polonya lideri Jaruzelski'den daha genç olan SB lideri Gorbacov; geçmişi rahatlıkla eleştirebilmiş, yaşlı DA liderleri ise kendilerini eleştirecekleri için bundan kaçınmışlardır. Gorbacov'un bu ülkelerde kolaylıkla işbirliği yapabileceği yeni liderleri görmek istemesi bu nedenlerle olağan karşılanabilir (++).

DA ülkeleri üzerinde araştırmalar derinleştirildikçe bir gerçek ortaya çıkmaktadır: Bu ülkelerde sorunların kaynağı tek bir nedene bağlanamayacak kadar değişiktir. Tek başına ne ekonomik ve ne de sosyaldır. Aralarındaki uyum ve dengeyi yitirmiş ekonomik, politik, sosyal, kültürel, askeri, teknolojik etkenlerden oluşan bir iç yöntem sorunu olarak gözükmektedir. SB'nin; DA ülkelerini kendi çıkar istek ve gereksinimlerine göre yönlendirme çabası, bu istenmeyen dış etken, olayları hızlandırmaktadır. Bu iç ve dış etkilerin bileşkesi yönündeki oluşumlara, SB'nin müdahalesinin derecesinin ne olacağı; bu ülkelerden bir veya birkaçını işgal etme gibi ağır bir etki ile, onlara petrol vermeme veya ürünlerini almama gibi değişik politik, ekonomik ve askeri baskıların ne dereceye kadar geçerli olabileceği daima tartışma konusu olmuştur. Zaman, bu ilişkilerin en doğru aydınlatıcısı olacaktır.

(+) AP, Şubat 1989

(++) Gorbachev and Eastern Europe, by Charles Gati, Foreign Affairs 1987

## İ K İ N C İ B Ö L Ü M : D O Ğ U A V R U P A Ü L K E L E R İ N İ N

### İ L İ Ş K İ L E R İ N İ N T A N İ T İ L M A S I

1. SB ile DA Sosyalist Ülkeleri Arasındaki Temel Anlaşmazlıklar
2. SB ile DA Sosyalist Ülkeleri Arasında İleride Sorun Olabilecek Konular
3. SB'deki Yeni Girişimlerin Perestroika, Glasnost ve Demokratizatsiya ve Batı'lı Ülkelerin Tutumlarının DA Sosyalist Ülkelerin Politikalarına Etkileri
4. DA Sosyalist Ülkelerini ilgilendiren Stratejik Görüşler :
  - a. Varşova Paktı
  - b. Varşova Paktı Askeri Doktrini, Stratejisi ve NATO
5. COMECON-Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi

## **İ K İ N C İ B Ö L Ü M : DOĞU AVRUPA SOSYALİST ÜLKELERİNİN İLİŞKİLERİNİN TANITILMASI**

### **1. SB ile DA Sosyalist Ülkeler Arasındaki Temel Anlaşmazlıklar**

DA ülkelerinin Avrupa'nın bir parçası olmak için duydukları özlem ve bunu engelleyen SB kontrolüne duyulan tepki sürekli bir anlaşmazlık konusu olabilecek niteliktedir. Bunların dışında kalan diğer anlaşmazlıklar : Ticaret, Enerji, Dış ilişkiler ve Askeri Harcamalar (Silahlanma) olarak gruplandırılmaktadır. (+)

SB, DA ülkelerinin en büyük ticari ortağı, bu ülkelere hammadde gönderen ve yarı tamamlanmış ürünlerini sağlayan bir ülkedir. Petrolde olduğunun tersine, SB'nin sağladığı bu maddelerin uluslararası pazar-daki fiyatlarında büyük değişiklikler olmamaktadır. Buna karşın DA ülkelerinin SB ve gönderdiği ürünlerin ülkelerarası fiyatları özellikle Batı ülkeleri pazarlarında, daha yüksek olmaktadır.

Örneğin : Macaristan ağır sanayi ürünlerinin, SB'nin saptadığı fiyatlardan bu ülkeye satılabilmesi için yine Macaristan tarafından açıktan desteklenmesini gerektirmektedir. DA ülkelerinin mallarını SB'ne dünya fiyatları altında satması bir yana, bunlara ayrıca ek bir destek sağlamaları da gerekmektedir. Bu çarpasık ticari ilişkide ci-karları etkilenen yalnız DA ülkeleri değildir. Bu oluşumdan SB de ya-kınmaktadır. Birinci sorun, DA ülkelerinin SB petrolünü kullanmasına karşın, petrol kaynaklarının geliştirilmesi çabalarına katkıda bulun-mamaları ve ikincisi ise DA ülkelerini de üretilerek gönderilen ürün-lerin kalitesizliği ve zamanında gönderilmeyişleridir. DA ülkelerinin tabanı çıkan ayakkabıları, parçası eksik telefonları v.s. gibi ürünle-rinin bu durumlarından artık, SB basınında yakınma konusu yapılabil-mektedir. Bu konuları düzenlemesi gereken COMECON -Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin de yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

DA ülkeleri enerji yönünden SB'ne bağımlı durumdadırlar. SB, DA ülkeleri üzerindeki kontrolü sağlayabilmek için bu ülkelerin gereksi-nim duydukları petrolü vermeyi garantilemiştir. COMECON malları ile esasına dayanan bu destek 1970 yılına, Batı'da petrol fiyatlarının artışına kadar aksatılmadan sürdürülmüştür. Bu tarihten sonra DA ülke-leri petrol ürünlerini SB'nden, dünya petrol pazarlarına kıyasla % 20 daha ucuza almaya başlamışlardır. Fakat 1980 başlarında SB bu ürünleri daha uygun fiatlarla başka pazarlarda dolar karşılığı satma olanağını yakalamışlar ve bu satışların başlamasıyla petROLSÜZ kalan birçok DA ülkesinde şehirler elektriksiz, fabrikalar çalışmaz ve insanlar soğuk havalarda sıcaktan yoksun kalmışlardır. Bu ülkelerin, SB'den aldıkları petrolün karşılığını, uluslararası para piyasasında pek değerli olma-yan kendi paralarıyla (soft currency) veya kalitesiz mallarla ödemele-ri de ayrı bir sorun yaratmıştır. Bunun üzerine SB de petrolünü bu ül-kelere, uluslararası piyasada varili 1986 yılında 8 ABD Doları iken 24 Dolara satmaya başlamıştır. 1980 yılında 800 otobüs karşılığı aldığı petrolü Macaristan, 1985 yılında 4000 otobüs vererek alabilmiştir. Halbuki aynı petrolü Batı'dan 1500 otobüs vererek alabilme olanağı da vardı. DA ülkelerinde SB petrolüne bu bağımlılığı dengesiz bir ticari ilişki yaratmıştır. Ayrıca SB, petrol üretimini Sibirya'da (Yamburg)

(+) Troubled Friendship or Mutual Dependence ? Eastern Europe and the USSR in Gorbachev Era, by Ivan Volgyes, ORBIS Journal of World Affairs Volume 2, No:30.



artırmak için bu ülkelerden ek destek istemekte ancak gerekli ilgiyi görememektedir. Sonuçta bu anlaşmazlıktan olumsuz etkilenen SB ve DA ülkeleri ilişkileri olmaktadır.

DA ülkelerinin hemen hepsi, eskiden olduğu gibi Avrupa'nın bir parçası ve dış ilişkilerinde özgür olmayı çıkarları için uygun görmektedirler. SB'nin kontrolünün sona ermesi halinde bu ülkelerin, BA ülkeleri ile politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik ilişkilerini artırabileceklerine inanılmaktadır. DA ülkelerini birbirine bağlayan bağ ekonomik, politik veya kültürel olmaktan çok ideolojiktir. Bu ülkeleri birlikte tutan tek bağ olan sosyalizmin uluslararası olma özelliğinden uzaklaşıp ulusallaştıkça, bu bağ da zamanla zayıflayabilmektedir. Romanya ve Macaristan arasında başgösteren ulusal çıkar anlaşmazlığına Bulgaristan'ın da katılması durumunda bu ulusallaşma, II. Dünya Harbi'nden sonra DA ülkeleri arasında çizilen coğrafi sınırlardaki hoşnutsuzluğun suskunluğunu, seslerin yükseldebileceği bir döneme dönüştürebilecektir.

Silahlanma harcamalarında ilk sorun, 22 Kasım 1978'de VP- Varşova Paketi'nin, NATO'nun Uzun Dönem Yenileştirme Programına karşıt olmak üzere, askeri harcamaların % 3 artırılması kararı ile başlamıştır. DA ülkelerinin, özellikle Romanya'nın karşı çıkmasına karşın artırma yapılabilmektedir. Bunun sonucu olarak Çekoslovakya, Polonya ve Macaristan'da bu harcamalar, sağlık ve sosyal konulardaki yatırımlardan kısıntılar yapılarak ancak karşılanabilmektedir. DA ülkelerinin insanları, silahlar için yapılan harcamalar nedeniyle, gıda ve diğer ürünlerin kuyruklarında beklemeye başlamışlardır. Bu ülkeler, rekabet ortamı olmayışı nedeniyle, dayanıklı tüketim mallarının kalite, teknoloji ve sayılarını halkının ve çağın isteklerine uygun bir şekilde geliştirememişlerdir. Buna karşın, pazar bulmakta güçlük çekecekleri orta ve ağır sanayiye dayalı silah ve gereç üretimine daha çok önem vermişlerdir. SB'nin önderliğinde yürütülen bu yarış, bu ülkelerin ekonomilerini olumsuz etkilemiştir. En çağdaş silahları kolaylıkla yapabilen bu ülkelerde, iyi işleyen bir dikiş makinası bulunamaması halkının haklı tepkisine neden olmaktadır.

## **2. SB ile DA Sosyalist Ülkeleri Arasında İleride Sorun Olabilecek Konular**

SB ile DA ülkeleri arasında anlaşmazlıkların varolduğu gerçeği artık, her iki tarafca da benimsenmiş durumdadır. Bu anlaşmazlıkların ilişkileri etkileme derecesi konusunda bir yorumda bulunmak, bu ülkelerdeki komünist partilerin kendi aralarında ve sosyalizmin enternasyonal anlayışında ne ölçüde birlik içinde oldukları bilinmediği için çok güçleşmektedir. Ülkelerin komünist partilerinin işbirliği, ilişkileri ve merkezi kontrol yetkileri azaltılıp, partinin yanılmazlığını ve tam kontrolünü sınırlandıracak yöntem değişikliklerine gidildikçe, bu ülkeler, sosyal ve politik alanlarda daha geniş bir hareket olanağına kavuşabileceklerdir. SB'nde 26 Mart 1989'da yapılan Halk Temsilciler Kongresinin 2250 üyesinin seçiminde, KP dışında diğer kurum ve kuruluşlara, KP üyesi olmayanlara seçilme olanağı verilmesi, DA ülkelerini de KP'leri dışında diğer gruplara yer vermek için yüreklendirecek ve şimdiye kadar yaptıklarını geliştirebileceklerdir. Moskova'nın eski KP şefi ve yeni meclis üyesi Boris Yeltsin " SB'nden önce çok partili sisteme dönen DA ülkelerinden ders alınmalıdır. " sözleriyle bu ülke-

leri yeni gelişmeler için daha da özendirmiş olmaktadır. " 50 yıl önce SB tek komünist ülkeydi ve tek parti sistemi ile yönetiliyordu. Savaştan sonra diğer DA ülkeleri SB'ni örnek aldı. Ama şimdi SB, DA ülkelerinden bazı şeyler öğrenebilir.(+) Bu ve buna benzer " Gıda sıkıntısı çekmeyen Macaristan yönteminden SB'nin öğreneceği çok şeyler vardır " gibi sözlere, SEKP'nin bağınaz grubunun tepkisi, perestroikanın başarılı olamaması halinde, sert bir şekilde ortaya çıkabilecektir. Komsomol Komünist Gençler Birliği örgütü'ne karşı, başka bir örgüt kurulması dilekleri, KP'lerine karşı olan tutumun yaygınlaşmakta olduğunu göstermektedir. Değişimcilerin ataklığı ve bağınazların suskunluğu kuşku yaratmakta ve ideolojik sapmalar, sosyalizmin sosyo-ekonomik dengesinde etkin rolü olan KP'lerinin yetkilerinin sınırlandırılması, VF/COMECON/KP gibi kuruluşların enternasyonal yapılarında ulusallaşmalar geleceğin sorunları olarak görülmektedirler.

SB'nin; DA sosyalist ülkelerinde ideolojik sapmalara, yani sosyalist amaç ve inançlardan uzaklaşmaya olanak vermemesi, bugüne kadar, temel politikası olmuştur. Halbuki bugünlerde SB, Boris Yeltsin'in görüşlerini doğrular şekilde, Macaristan'da sermaye piyasası ve başka partilerin kurulmasına, Polonya'nın Batı ülkeleri ile yakın işbirliğine ve Romanya'nın Batı ile yakın ilişkilerine ve ABD'nce birinci derecede ticaret yapılabilir ülke seçilmesine eskiden gösterilen duyarlılık ve tepkiyi şimdilik göstermemektedir. Bu durumda ideolojiden sapmaların ne ölçülere varabileceği ve buna SB'nin nasıl tepki göstereceğini de zamana bırakmak en doğru yanıt olacaktır. Bir başka deyimle, DA ülkelerinin sosyalist yöntemi etkileyecek girişimlerinin SB ile olan ilişkilerini gerginliğe dönüştürmesi beklenebilir bir olaydır. İleri götürülebilecek ideolojiden sapmalarla, SB'nin bunları kontrol isteği geleceğin sorunu olabilecektir.

En son seçimde Halk Temsilciler Kongresine KP üyelerinin beklenenden az seçilmelerine rağmen, sosyo-ekonomik dengede partinin egemenliğinin son bulmasını beklemek yanlış olacaktır. Çünkü böyle bir durum bir ölçüde sosyalist yöntemi temelinden değiştirmek anlamına gelebilecektir. KP'nin bu, sosyalist ülkelerarası ideoloji, birlik ve beraberliği sağlaması zorunluluğu özellikle, birbirlerinden yalnız ideolojik nedenle ayrı kalan Doğu ve Batı Almanya'ların birleşmemeleri için de gereklidir. Nitekim bugün SB; Üretimi, işçi verim ve disiplinini arttırmak, merkezi kontrolü gevsetmek, yeniden yapılanmanın uygulamasında genel bir istek yaratmak için aldığı önlemlerde, KP yönetimini bütünüyle ikinci planda bırakmamakta ve demeçlerde; partinin görevlerinin belirlenmesine özen göstermektedir. DA sosyalist ülkelerinde de sosyo-ekonomik dengenin, SB'nde olduğu gibi, değişimlerin KP'lerince başlatılması, yönlendirilmesi ve kontrolü yoluyla sağlanması beklenmektedir. SB'nin bu dengenin bozulmamasına büyük önem vermesi, ülkeler üzerindeki kontrol isteği yönünden de zorunlu görülmektedir. Ancak, gittikçe yaşlanan KP üyeleriyle bu kontrolün sağlanması, halktan kopukluğuna deniyle her geçen gün daha da güçleşecektir.(++)

Genel bir kanı olarak büyük güçlerle işbirliği yapma zorunluluğunda olan ülkeler, büyük gücün etkin oldukları alanlarda ve kontrol yönteminde kendilerine daha çok hareket özgürlüğü sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu duruma uyar şekilde SB'nin kontrol ve etkisi altındaki VP-Varşova Paktı üyesi ülkelerde, egemenliklerini tam anlamıyla uygulaya-

(+) AP, Şubat 1989

(++) The Washington Post, Nisan 1989, Polonya'da KP üyelerinin sadece % 1'i 25 yaşın altındadır.

bilmenin uğraşısını vermektedirler. İttifakın bağlarının kuvvetlendirilmesinde SB, bu isteklere karşı daha tepkili olma durumunda kalmaktadır. Güvenlik, politik, ekonomik ve ideolojik öğelerinin ulusal güçlerinin dengesini sağlamasında yetersiz kalışı ve bunu ancak SB gücü ile tamamlayan DA sosyalist ülkeleri, daha özgür olmak istedikçe SB ile olan ilişkilerini de bozacak ve bütün bunlar geleceğin sorunları olabilecektir.

Özetle, DA sosyalist ülkelerdeki ideolojik sapmalar, sosyo-ekonomik dengede KP'nin etkinliğine karşı çıkmalar ve ittifak bağlarına sıkı sıkıya sarılmayışlar, bu ülkeleri ileride SB ile görüş ayrılıklarına sürükleyebilecek konular olarak nitelendirilmektedirler.

### **3. Sovyetler Birliği'ndeki Yeni Girişimlerin - Perestroika, Glasnost ve Demokratizatsiya - ve Batı'lı Ülkelerin Tutumlarının DA Sosyalist Ülkeleri Politikalarına Etkileri**

Gorbaçov'un başlattığı girişimler büyük ölçüde SB'nin iç işlerine yönelik olduğundan, bunların DA sosyalist ülkeleri üzerindeki etkisi eski dönemlerdeki kadar ağır olmamaktadır. Başlangıçta 27.SBKP Kongresinden sonra bu ülkeler, Gorbaçov'un girişimlerini tedirginlikle izlemişlerdir. Pazar işlevinin yenileştirilmesi, modern teknolojinin alınması, KP'nin merkezi kontrolünden uzaklaşması ve Batı ile ticaret ilişkilerinin geliştirilmesi konularında genelde bu ülkelerle SB istekleri arasında bir uyum olduğu gözlenebilir. Hatta bazı DA ülkeleri bu konulardaki uygulamalarda SB'den ileriye de gidebilmişlerdir. Ancak, bütün bunlara karşın yine de bir tedirginlik varsa, bunun nedenlerini geçmişteki uygulamaların bu ülkelerde yarattığı çekingenliğe ve bundan önceki SB liderlerinin benzer çabalarının yetersizliklerini görmüş olmalarına bağlayabiliriz.

SB ekonomisinin merkeziyetçilikten kurtarılması, bugün uygulanan destekleme (Subsidy-Sübvansiyon) yönteminin bırakılması ve yapay fiat saptamalarının uygulanmaması gibi sorunların çözüm güçlüklerini bilecek kadar yaşlı ve yönetimde uzun süre kalmış DA ülkeleri liderleri; Gorbaçov'un KP, Kızıl Ordu, Politbüro gibi etkin organlarda kontrol gücüne sahip olup olamayacağının beklentisi içindedirler. Bu kararsızlıklarını, SB'deki uygulamaya karşı çıkmayıp bir bekle ve gör politikasıyla sürdürmektedirler. Ancak SB'ndeki son Halk Temsilciler Kongresi seçimleri için verilen demeçler ve seçim sonuçları, DA ülkelerinin yöneticilerini rahatlatabilecek şekilde olmuştur.

Bu ülkelerin bazılarının liderleri uzun süre yönetimde kalmış kişilerdir. Gorbaçov isterse önceki Leonid Brejnev veya Konstantin Çernenko'yu eleştirebilecek durumdadır. Bu durum DA sosyalist liderleri için söz konusu olamamıştır. 77 yaşındaki Todor Jikov (Todor Zhivkov) Bulgaristan'ı 1954'den beri yönetmektedir. 76 yaşındaki Janos Kadar Macaristan'ı 1956 yılından beri yönetmiş ve yeni ayrılmıştır. 70 yaşındaki Romanya lideri Nikolav Çavuşesko (Nicolae Ceausescu) 1965'den beri adeta bütün yakınlariyle beraber yönetimdedir. 75 yaşındaki Gustav Husak 1969'da aldığı Çekoslovakya yönetimini yeni bırakmıştır. 76 yaşındaki Erik Honeker (Eric Honecker) 1971'den beri Demokratik Almanya'nın değişmez önderi olmuştur. Son değişimlerden önce bu liderler, yönetimde ortalama 20 yıl kalmış olabilmektedirler. Bu yaşlı liderler,

ulaşılan durumu korumaya çalışacak ve bir değişimin getirebileceği riski göze alamayacaklardır. Yakında değişmiş olan yeni liderler örneğin : Macaristan'ın yeni yöneticileri daha atak ve değişimlerde daha gerçekçi davranmaktadırlar. Değişmeyen liderlerin Gorbaçov'un yapabildiklerine karşı duydukları isteksizlik devam etmektedir. Bugün SB'nin, Pravda veya İngilizce yayınlanan Moskov News gazeteleri Federal Almanya'da, karşıtı Demokratik Almanya'dan daha kolaylıkla bulunabilmekte ve SB Sputnik dergisinin Demokratik Almanya'daki satışı yasaklanabilmektedir.

DA sosyalist ülkelerinin, yenileştirmelerini kendilerinin saptayacakları yöntem ve süreç içerisinde gerçekleştirme istekleri; geçmişte SB'deki değişimlerin bu ülkelere intikal şekli düşünülecek olursa haklı görülebilir. Aşağıdaki tablo bu gerçeği doğrular şeklindedir.

**DA - SOSYALİST ÜLKELERDEKİ OLAYLARIN,  
SB'NDEKİ YENİDEN YAPILANMA GİRİŞİMLERİ  
İLE İLİŞKİLERİ**

| SIRA NO | TARİH                             | SB'NDEKİ OLAYLAR                                                                                            | TARİH                  | DA ÜLKELERİNDEKİ OLAYLAR                                                                                                                                                              |
|---------|-----------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1.      | 5 MART<br>VE<br>23 ARALIK<br>1953 | Stalin'in ölümü,<br>Beria'nın idamı,<br>Malenkov ve Bulganin'in gelişi,yeni<br>değişimleri                  | 17 HAZİRAN<br><br>1953 | Doğu Berlin'de<br>Ayaklanma                                                                                                                                                           |
| 2.      | SUBAT 1955                        | Malenkov'un istifası,Bulganin ve<br>Kruşçev'in sahneye çıkışı<br>Yeni değişimler                            | 28 HAZİRAN<br>1956     | Polonya'da Poznan'da<br>Ayaklanma                                                                                                                                                     |
|         | SUBAT 1956                        | SBKP 20.Kongresinde<br>Stalin'in döneminin<br>kötülenmesi                                                   | 23 EKİM<br>1956        | Macaristan'da<br>Ayaklanma                                                                                                                                                            |
| 3.      | 15 EKİM<br>1964                   | Kruşçev'in yönetim-<br>den alınması<br>Alexei Kosigin ve<br>Leonid Brejnev'in<br>Gelişi<br>Brejnev Doktrini | 20 AGUSTOS<br>1968     | Çekoslovakya'da değişim-<br>ci Dubçek'in yönetime<br>gelişi, değişim girişim-<br>leri.<br>Çekoslovakya'nın SB,<br>Polonya, D.Almanya,<br>Bulgaristan ve Macaristan ordularınca işgali |
| 4.      | 1985                              | Brejnev,Andropov,<br>Çernenko'nun ölüm-<br>leri ve GORBAÇOV'un<br>gelişi                                    | 1985'den<br>itibaren   | DA Sosyalist Ükelerdeki<br>gösteriler, grevler v.s                                                                                                                                    |

Bu tabloya günümüzde 15 SB cumhuriyetlerindeki gelişmelerle Polonya'da Walesa'nın yıllar önce başlattığı demokratikleşme girişiminden alınan sonuçları da ekleyebiliriz. Bütün bu olanlar bazı DA ülkelerini; SB perestroikası, özellikle glasnost ile gelen böyle bir yeniden yapılanmayla tam bir uyum içinde bütünleşmeleri için, iç durumlarının uygun olmadığı görüşüne itmektedir. Macaristan ve Polonya gibi ülkeler ise SB perestroikasının önüne geçebilecek değişimleri bütün riski kabul ederek uygulayabilmektedirler. Diğerleri SB ile olan politikalarını Batı kaynaklarının belirttikleri gibi ince ve kaygan bir zeminde yürütmektedirler. Bir kısım DA ülkeleri çoğulcu demokrasiye övgü yağıdırırken, diğerleri suskun kalabilmekte, gerçek görüşlerinin ne olabileceği, bekleyip sonucu görmeyi yeğledikleri için, tam anlamıyla anlaşılamamaktadır. DA sosyalist bir ülke olmamasına karşın, bir komünist olarak çoğulcu demokrasiyi benimseyen ve DA sosyalist ülkelerle dirsek temasını sürdürmesi olanağı olan İsveç KP; belki de DA'lıların söyleyemediklerini açıklayabildiğinden görüşleri ilginç olabilir. 1968'den beri Avrupa komünizmi (Euro-Communism) içinde yer alarak; Çekoslovak ve Afganistan işgallerini, SB'nde karşıtlara karşı hukuk dışı uygulamaları eleştiren İsveç Komünistleri (VPK); bugün çoğulcu demokrasi ile sosyalist yöntemin bağdaşabileceğini de belirterek DA ülkelerini BA'ya yaklaştırmak için yüreklendirmektedir. (+) Bu iyiniyet görüşlerine karşın ABD'lerinde, bazı saygın yayınların yazıları dikkate alındığında, DA ülkelerindeki suskunluğun, zamanla ağır eleştirilere dönüşebileceği düşünülebilir. Her ne kadar aşağıda sunulan görüşler resmi değilse de, A.B.D.'leri bazı kişi, özel araştırma kurum ve kuruluşlarını kendi resmi görüşlerini resmi olmayan bir yolla duyurmakta kullanabileceği için, bunların DA sosyalist ülkelerince en azından önemli bir uyarı olarak dikkate alınabileceği düşünülebilir.

" Tüm DA ülkelerinde ekonomik kriz büyüyor.

Ulusal gerginlikler DA'da da artıyor.

Özetle, SB'nin dış imparatorluğu dağılıyor. İç imparatorluğu ise zorlanıyor. Stalinizmi reddederken Leninizmi koruma çabaları yürümüyor. Gorbacov'un parlak dış politika çıkışlarına karşın Kremlin, Batı'yı bölmeyi başaramadı. DA, Sovyet Modeli sistemden kurtuldukça, iki ittifak tanklarından arındırılmış bölgeler ve karşılıklı kuvvetlerin azaltılmasına ilişkin anlaşmalar imzalanmalıdır. Böylece Avrupa'da şimdiki toprak anlaşmaları güvenlik altına alındığı gibi VP'de, Ortodoks Sovyet ideolojisinin bölgesel aracı olma durumundan çıkar. (++)

Gorbacov'a büyük krediler açılmasına ve DA konusunda yeni bir Yalta anlaşmasına karşı çıkan yukarıdaki görüş eğer, A.B.D. görüşü veya yakını ise, DA ülkeleri daha bir süre SB perestroikası için kararsızlıklarını devam ettireceklerdir. Özellikle DA ülkelerinin çok duyarlı oldukları ve D.Almanya için ülke olarak varlık nedeni olan şimdiki toprak bütünlüklerinin tanınması ve iki büyük gücün kendileri için bir karar almamaları politik tutumlarında rahatlatıcı etki yapacaktır.

DA ülkeleri, liberal görüşe dönük ekonomik girişimlerini kendi yöntem ve ölçüleriyle geliştirirlerken, bunları daha önce uygulamış sosyalist Çin'in aldığı sonuçları da yakından izlemek durumundadırlar. Çin, Ulusal Halk Kongresinde bir yıl önce liberal yöntemleri uygulamaya koyması ve piyasa ekonomisine yaklaşma girişimleri sonun-

(+) Yavuz Baydar, Stockholm, Cumhuriyet 14 Şubat 1989

(++) Cumhuriyet, 17 Nisan 1989 (Newyork Times)

da, enflasyon % 20'ye çıkmış, işsizlik önemli bir tehlike olmuş ve yerel işletmeler özerkliklerini israfla değerlendirmişlerdir. Bugün artık, merkezi kontrolün artırılarak politik değişimlerin yavaşlatılacağı belirtilmiştir.(+) Çin uygulamasında da sosyalist yöntem sorunlarının tek başına ekonomik, sosyal veya politik olmadığı ve toplumsal yaşamı etkileyen bütün unsurları içeren geniş kapsamlı değişimlerin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durumda esasen fiat artışı ile uğraşı içinde olan DA ülkeleri, yeni bir ayaklanmaya neden olabilecek Çin örneği % 20 gibi bir enflasyon ve işsizlik riskini göze alamayıp; uygulamaların SB'ndeki sonucunu görmeyi yeğleyebileceklerdir.

Bu arada içeride perestroika ile yoğun uğraşı içerisinde olan SB; Polonya ve Macaristan'daki gelişmeleri suskunlukla izlemekte, politik girişimlerini DA ülkelerinden çok Ortadoğu üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Afganistan'daki askeri yenilginin ardından Ortadoğu ile yeni ilişkiler içine girip, burada güçler arasındaki dengede yerini almıştır. Arap ülkeleriyle ilişkileri geliştirme, İsrail ile politik görüşmeler ve İran'a dostça yaklaşımlarıyla SB; politik girişimlerini DA yerine bu bölgeye kaydırmış ve dış politika uzmanlarınca küçümsenmeyecek başarı olarak nitelendirilmiştir.(++)

SB'nin DA'ya karşı suskun tutumu devam ederken, sosyalist yöntemin yapılmasına önderlik etmiş olan ve bir ölçüde SB'nin de önüne geçen Bulgaristan'da bir grup, daha da ileri giderek 11 Şubat 1989'da Podkrepa - Destek - adıyla; bilim adamları ve sanatçılardan oluşan özel bir sendika kurmuş ve "Devlet işletmelerinin, firmaların keyfi hareketlerine karşı korunması" amacını güttüklerini belirtmişlerdir. SB'nin buna karşı bir tepkisi olmamıştır. Bir başka deyimle SB'nin, perestroika ile başlayan dönemde, DA sosyalist ülkeleri için politikasında belirgin bir değişim gözlenmemektedir.

Bütün bu gelişmelere karşı dünyanın birinci gücü A.B.D.'lerinin gösterdiği ilgi ve tepki de en az SB'ninki kadar ölçülü olmaktadır. Ancak, akademik çevrelerde SB birinci öncelikte ele alınmakla beraber, ileri sürülen görüşler DA sosyalist ülkeleri içinde geçerli olabilecek niteliktedir. DA sosyalist ülkelerinin; parasal ve teknolojik desteğine gereksinim duydukları A.B.D. görüş ve tepkisini dikkate almadan, SB'nin perestroikasına ve her politikasına eski dönemlerde olduğu şekilde bir uydu gibi boyun eğmeleri artık beklenmemelidir. Bu nedenle SB ile DA sosyalist ülkeleri arasındaki ilişkilerin geleceği, bir ölçüde, A.B.D.'lerinin gelecek için ne düşündüğüne bağımlı olacaktır. Eski A.B.D. Ulusal Güvenlik Ajansı Direktörü ve şimdi Ulusal Güvenlik Çalışmaları Direktörü olan (Hudson Institute) W.E.Odom, resmi olmamakla beraber 1990'larda A.B.D. için politik tutumların nasıl olabileceğini bir konferansta özetle aşağıdaki şekilde belirtmiştir(+++):

"Doğu - Batı mihveri A.B.D. dış ve güvenlik politikası'nın temel ögesidir. 40 yıldır uyguladığı bu önceliğin 1990 larda da sürdürülme-yeceği görüşüne katılamıyorum. Önümüzdeki 10 yılda Doğu - Batı ilişkilerinden ne anladığımız uygulayacağımız politikayı etkileyecektir. SB ve DA ülkelerinde yapılanlar bir yöntem değişikliği mi? Yoksa eski yönteme işlerlik kazandırmak mı? Bu soruların yanıtları politikanın saptanmasında önem kazanmaktadırlar. SB'nde gözlenen iki olay vardır.

(+) AP, Nisan 1989

(++) Ergun Balcı, 2 Mart 1989

(+++) The Global Environment in the 1990s, Vital Speeches, December 1988

Birincisi ekonomik gücün azalması ikincisi ise sosyalizm veya Marksizm - Leninizm'e karşı duyulan hoşnutsuzluktur. Her iki olay da o kadar büyüktür ki, bunlara bir çare bulunsa dahi SB ve Doğu Avrupa'da önemli kargaşalara neden olabilecektir. Dolayısıyla benim görüşüm, SB'nin 1990'larda da yetkilerini kullanmaktan çekinmeyen otoriter bir devlet olacağı şeklindedir. 1990'lar, DA ülkeleri ve hatta SB büyük istikrarsızlıklara neden olabilecektir.

SB'ne ekonomik yardım için çok istekli olarak erken davranırsak, silahlarda çabuk bir indirimle gidersek ve bölgesel yarışta zayıf bir görüntü verirsek devam etmekte olan perestroikanın hızı azalabilecektir. SB'ne büyük krediler vermeden pazar ekonomisine geçişinden emin olmalıyız. Askeri gücümüzü korumalıyız."

Bu görüşle, ABD - SB ilişkilerinde mihverin yine Avrupa olacağı, Pasifik'e kayışın söz konusu olmadığı, ABD'lerinin DA sosyalist ülkelerinde bir istikrarsızlık beklediği ve bu ülkelere; uyguladıkları yöntemi canlandırmak amacıyla yapacakları değişiklikler için değil, ABD'lerinininkine benzer yöntemlere geçerlerse, ancak o zaman ABD desteğinin verilebileceği anlaşılmaktadır. Bir başka deyimle ABD, Gorbacov'un glasnost'tan yararlanarak birbiri arkasına ortaya attığı geniş kapsamlı silahlı kuvvetler indirimi, demokratikleşme gibi demeçlerinden, bazı BA ülkeleri gibi hemen onaylayacak derecede etkilenmemekte ve bir ölçüde, DA sosyalist ülkeleri gibi bekle ve gör politikası izleyerek kademeli ve ölçülü karşılık vermeyi yeğlemektedir. Bu tutum, DA sosyalist ülkelerini SB'nin girişimlerine karşı daha kararsız bir duruma sürükleyebilecek niteliktedir. SB'nin Macaristan'dan Mayıs 1989'da 70 Bin kişilik kuvvetlerinden bir bölümünü çekmeğe karar vermesi, ABD'lerinin bu tutumunda bir değişiklik yaratamayacak, daha büyük ve denge sağlayıcı indirimlerin beklentisi içinde olacaktır.

DA ülkelerinin tutum ve görüşlerine önem verecekleri bir diğer etkin BA ülkesi olan İngiltere ise, Başbakan Thatcher aracılığıyla Gorbacov'a özetle " Gorbacov'un iyi niyetli olduğunu anlıyorum. Ama bir savunma siyaseti sadece iyi niyet üzerine kurulamaz. Dünya hali önceden kestirilemez. Güçlü bir savunma ile sürekli hazır olunmalıdır. Bu barış için en garantili yoldur. Hiç kimse 1930'da dokuz yıl sonra savaş çıkmasını beklemiyordu. Konvansiyonel silahla iki dünya savaşı yaşandı. Üçüncü dünya savaşı konvansiyonel silahlarla da çıkabilir. Nükleer silahlar bu durumda barışın garantisidirler. " diyerek ABD'lerine paralel bir görüş belirtmiştir. (+) ABD'lerinininkinde olduğu gibi, İngiltere'nin bu tutumu da, DA sosyalist ülkelerini, SB yeni girişimleri için " Bekle ve Gör " politikasını sürdürmeğe yönlendirecektir.

Özetle DA sosyalist ülkeleri eskiden olduğu gibi bugün de, büyük güçlerin ilgi bölgesinde ve her türlü girişime karşı duyarlı bir komunedirler. ABD ve Batı'ya ekonomik ve teknolojik bağımlılığı ile, SB'ne olan ideolojik, ekonomik ve güvenlik bağımlılığını, çıkarları doğrultusunda dengede tutmak zorunluluğundadırlar. Bu ülkeler artık bir uydu değil Avrupa'nın bir parçası olduğu bilincindedirler.

Marks ve Lenin'i hiç anmayan, varlık ve eylemlerini ideolojik tanımlamaların kalıbından çıkaran, dünya sahnesinde olagelen değişim-

lere paralel olarak dünya görüşünü değiştirebilen ve şartlayıcı bir modelden ilham almak eğilimini geride bırakmış olan İtalyan Komünist Partisi gibi, DA sosyalist ülkelerinin de; yavaş ve sessiz, daha demokratik bir düzene geçme uğraşısı vermeleri beklenebilir. (+) DA ülkelerinin uğraşları; bazı ABD çevrelerinin bekledikleri gibi, tamamen BA demokrasisine bir geçişi sağlamasa dahi; Batı-Doğu mihverinde karşılıklı görüşmelerin yapılabileceği, barışın ön plana alınacağı, Avrupa'nın birliğine önem verileceği bir tutuma yönelik olarak gelişme gösterebilir. Bunun başarılması karşılıklı anlayışın temel ögesi olan " Güvenlik " konusuna dayanmaktadır. Bu nedenle barışa dönük her yeni stratejik görüş ve silahsızlanma DA sosyalist ülkelerinin önem vermesi gereken konular arasında bulunmaktadır.

#### **4. DA - Sosyalist Ülkelerini İlgilendiren Stratejik Görüşler**

DA sosyalist ülkelerinin güvenlikleri, Varşova Paktı Üye Ülkeleri Askeri Doktrini esaslarının, gerektiğinde uygulanmasıyla sağlanacaktır.

##### **a. VARŞOVA PAKTI (+)**

##### **( VARŞOVA KARŞILIKLI YARDIM, İŞBİRLİĞİ VE DOSTLUK ANLAŞMASI )**

**Genel :** Varşova Paktı Mayıs 1955 tarihinde Varşova'da, Bulgaristan, Çekoslovakya, Demokratik Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya ve S.S.C.B. arasında imzalanmıştır. Haziran 1975'de otomatik olarak 10 yıl uzamış ve Nisan 1985'de de 20 yıl daha uzatılmıştır. Bu uzatmalar esnasında anlaşma esaslarında bir değişiklik yapılmamıştır. Bu anlaşma üye ülkeler arasındaki diğer karşılıklı anlaşmalarla da pekiştirilmiştir. Başlangıçta üye olan Arnavutluk 1961'den itibaren toplantılara katılmamış ve 1968'de de VP'nden ayrılmıştır.

##### **Organlar**

**PDK - Politik Danışma Komitesi :** Üye Ülkelerin KP Genel Sekreterleri ile Hükümet Başkanları, Dışişleri ve Savunma Bakanlarının katılımıyla oluşan bir komitedir. VP Müsterek Silahlı Kuvvetler Başkomutanı ile gerekli görülen diğer bakanlar da toplantılara katılmaktadırlar. Genelde iki yılda bir toplanılmaktadır. Paktın en yüksek karar organı olup, askeri ve politik kararların alındığı, stratejilerin onaylandığı yerdir. PDK Başkanlığını üyeler sırayla yapmaktadırlar.

**SBK - Savunma Bakanları Komitesi :** 1969 yılında paktın yapısında yapılan bir yenileşme ile PDK tarafından kurulmuştur ve yılda bir defa toplanır. Silahlı Kuvvetler Başkomutanı tarafından hazırlanan raporları görüşürler.

**AK - Askeri Komite :** Ülkelerin Genelkurmay Başkanları veya Savunma Bakan Yardımcılarının, VP Müsterek Silahlı Kuvvetleri Başkomutan Yardımcıları olarak katıldıkları bir komitedir. VP Müsterek Silahlı Kuvvetler Başkomutanı Başkanlığında yılda iki defa toplanır. Haziran aylarındaki toplantılara ülkelerin Kuvvet Komutanları da katılırlar.



**TK - Müsterek Silahlı Kuvvetler Teknik Komitesi** : 1969 yılında Silahlı Kuvvetlerdeki gelişmeyi sağlayan bir komite olarak PDK tarafından kurulmuştur.

**DBK - Dışişleri Bakanları Komitesi** : SBK'ne paralel olarak 1976 yılında, devamlı bir organ olarak PDK tarafından kurulmuştur. Sırayla üye ülkelerde toplantılar düzenlenmektedir.

**MS - Müsterek Sekreterlik** : 1956 yılında Moskova'da çalışmaya başlamış, bir aradan sonra, 1976'da yeniden çalışmalarını sürdürmüştür.

**SKMK - Silahlı Kuvvetler Müsterek Komutanlığı** : PDK tarafından 1955 yılında kurulmuştur. AK üyeleri Komutanın yardımcısıdır. Komutanı ( Mareşal Viktor G.Kulikov, 1986 ) ve Birinci Komutan Yardımcısı ve Kurmay Başkanı ( Orgeneral Anatoly I. Gribkov, 1986 ) her ikisi de SB Kızılıordusundandır.

**MKh - Müsterek Karargah** : Moskova'dadır ve üye ülkelerin temsilcilerinden oluşur. Yukarıdaki organların çalışmalarını düzenler ve gerekli hizmetleri verir, yıllık tatbikat ve planları da hazırlar.

#### VP SİLAHLI KUVVETLERİ (1985 )

| ÜLKE         | NÜFÜS<br>(milyon) | Kara    | Deniz  | Hava   | Stratejik<br>Roket | Hava<br>Savunma | Toplam     |
|--------------|-------------------|---------|--------|--------|--------------------|-----------------|------------|
| Bulgaristan  | 49                | 105000  | 8500   | 35000  |                    |                 | 148500     |
| Çekoslovakya | 14                | 145000  | -      | 58000  |                    |                 | 203000     |
| D.Almanya    | 17                | 120000  | 15000  | 39000  |                    |                 | 174000     |
| Macaristan   | 11                | 84000   | -      | 22000  |                    |                 | 106000     |
| Polonya      | 37                | 210000  | 19000  | 90000  |                    |                 | 319000     |
| Romanya      | 23                | 150000  | 7500   | 32000  |                    |                 | 189500     |
| S.S.C.B.     | 276               | 1995000 | 480000 | 570000 | 300000             | 635000          | 3980000(+) |
| Toplam       | 387               | 2809000 | 530000 | 846000 | 300000             | 635000          | 5120000    |

**Kaynak** : IISS, Military Balance 1985-86

VP tarafından oluşturulan bu büyük askeri güçle DA sosyalist ülkelerinin güvenlikleri, kolektif bir savunma uygulamasına, bir başka deyimle SB'nin kontrolüne bırakılmıştır. Kuvvetlerin doğrudan VP Başkomutanı, SB mareşaline bağlanması bu ülkeleri; askeri masrafların kısılması, indirim ve bu kuvvetlerin kullanılmasında egemen kılmayacak ve daima VP stratejisine bağımlı bırakacaktır. Dolayısıyla ülkeler, tek başına veya VP dışında kendi kuvvetlerini kullanma olanağından yoksundurlar. VP ülkelerinden birine yapılacak bir saldırı bütününe yapılmış sayılacağından, saldırı olanağı elinden alınırken savunması garanti-  
lenmiş olmaktadır. DA sosyalist ülkelerinin kısa ve orta dönemde bu güvenlik semsiyesini bırakması, büyük güçlerin büyük çıkarları bulunan Avrupa gibi bir arenada tek başlarına güvenlik sağlamaları ve yansız bir tutum benimsemeleri olanaksız gözükmektedir. Ancak, NATO'yu, yeni değişimlere yönlendirebilecek indirimler denge sağlayacak bir düzeye gelebilirse o zaman; VP'nin bağlayıcılığı ve askeri doktrin ve strate-

(+) 615.000 demiryolu yapım ve işçi birlikleri, 705.000 komuta ve genel destek birlikleri dahil değildir. 675.000 kişilik sınır ve yarı askeri kuvvetler de hariç tutulmaktadır.

jisinin tutuculuğu, Batı ile ilişkileri de daha kapsamlı bir değişime uğrayabilir. VP'nin yayılımcı bir politikadan uzaklaştığı konusunda Batı'da bir güven yaratılması, DA sosyalist ülkelerinin yeniliklerini uygulamasını ve Batı'ya yaklaşımını kolaylaştırabilecektir. Bazı çevrelerin iyimser olmayan tutumlarına karşın ABD'nde, yukarıda belirtilen iyimser varsayıma uyabilecek görüşler de basında yer almaktadır. (+) :

" Soğuk Savaş Bitti..."

İç politikaya yönelik histerilerden, Doğu-Batı arasında büyütülmüş ve çarpıtılmış çatışmalardan, zehirli Sovyet-Amerikan duygularından kaynaklanan sonu gelmez diplomatik kilitlenme ve soğuk savaş sona ermiştir." Bu görüşü benimseyenler " Hangi açıdan bakılırsa bakılsın NATO bir değişimin eşiğinde bulunuyor " diyerek VP ve NATO'nun stratejilerinde değişikliklerin beklentisi içindedirler. İyi niyet demeçleri uygulamaya dönüştüğünde bu değişiklik kaçınılmaz olacaktır. NATO üyesi ülkelerin konvansiyonel güçlerini olabildiğince " İlerden Savunma " esasına göre düzenleyen, nükleer silahları tehditin karşılanmasıdaki tırmanışa göre " Esnek Karşılık " yöntemine göre kullanacak olan ve savunmaya dönük bu stratejisini ( Uygulama Yöntemini ) ; yayılımcı politikaya dönük VP stratejisinin yukarıda belirtilen kuvvetleri bir tehdit olarak dururken, sadece Gorbacov'un iyi niyet demeçleriyle değiştiremeyecek ve büyük olasılıkla bu sözlerin uygulamaya geçmesini bekleyecektir.

Bir Üçüncü Dünya Harbinin konvansiyonel kuvvetlerle de çıkarılabileceğini, INF anlaşmasının varolan gücün sadece % 3'ünü oluşturduğunu ve şimdiye kadar konvansiyonel indirimle gidilmediğini gören bir kısım çevreler, kötümserliğe kapılmadan " İhtiyatlı iyimserlik " içinde gelişmelere göre önlemlerin de geliştirilmesini yeğlemektedirler. Bunlar ilk özveriyi savunandan değil, uygulamasında saldırı yöntemini öngörenin göstermesini beklemektedirler.

16 yıldır süre gelen ve NATO - VP konvansiyonel kuvvetlerinde " Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimi ( MBFR ) " ni amaçlayan görüşmelerden bugüne kadar hiçbir sonuç alınamamış olması, bu çevrelerin tedirginliğini doğrular durumdadır. Bütün bunlara rağmen 1990'ların; bazı tutucu görüşlere karşın, DA sosyalist ülkelerini de kapsayan barışa dönük uğraşı yılları olması için görüşlerin oluştuğu söylenebilir. Yeterki bütün tedirginlik ve uğraşılardan temel nedeni olan " Tehdit " ve onu yönlendirecek " Askeri Doktrin " ve " Strateji " ler zamanla, barışa yönelik uygulamalara dönüştürülebilsin. Bu konuda DA sosyalist ülkelerini de kapsayan ve içeriği konusunda tartışmalara neden olan " S.S.C.B ve Sosyalist Birlikte ( Pluralism ) Varşova Paktı Askeri Doktrinini " üzerindeki görüşleri incelemek, ileriye dönük gelişmelerin neler olabileceğini anlamak yönünden yararlı olabilecektir.

#### **b. VP ASKERİ DOKTRİN, STRATEJİSİ VE NATO**

SB için belirlenen ve gelecekte olabilecek bir savaşın içeriği amacı ve niteliklerine göre silahlı kuvvetlerini hazırlamak olan askeri doktrin, VP ve onun üyeleri için de geçerlidir. Aynı şey, silahlı kuvvetlerin stratejik görevlerini belirlemek, donatmak, eğitmek, ekonomi ve halkı savaşa hazırlamak, olası düşmanı saptamak

ve değerlendirmek gibi konuları kapsayan askeri strateji içinde söylenebilir. SB başlangıçtan beri VP'ndaki ülkelerin politik, ekonomik, sosyal, ideolojik ve askeri gcten oluşan ulusal gclerinin; gerektiğinde sosyalizmin yayılımcı amaçları için birlikte kullanılmasını öngören bir politik stratejiyi savunmuştur. SB, bu Politik - Askeri ( Politicomilitaire ) stratejiyi VP, sosyal-ideolojik strateji KP - Komünist Parti ve ekonomik stratejiyi de COMECON aracılığıyla sürdürmüştür. Karşıtı Batı, politik-askeri stratejisini NATO, WEU- Batı Avrupa Birliği v.s. gibi kuruluşlarla bütünleştirmeye çalışmış ve sosyal, ideolojik, ekonomik, teknolojik stratejilerde yeterli bir beraberlik gösterememiştir. Ancak, NATO ve VP, her iki kuruluş da, II. Dünya Harbinden sonra yüzlerce yerel savaş olmasına karşın, sağladıkları Deterrence-Caydırıcılıkla böyle bir savaşın Avrupa'ya sıçramasını önlemişlerdir. Bu dengede VP, yayılımcı stratejisini uygulama olanağı bulamamıştır.

VP, bugünkü konvansiyonel gücü ile uzun bir süre bir dünya savaşını sürdürecek gctedir. Stratejik nkkleer ve stratejik savunma kuvvetleriyle SB, bir nkkleer savaşta, karşı tarafın nkkleer kuvvetlerini ve bununla ilgili komuta, kontrol ve iletişim (C3) olanaklarını yoketmeyi başarabilecek durumdadır. Ancak, her iki tarafın da bir nkkleer savaşta yokedilmesinin garantileşmesinden kaynaklanan bir caydırıcılığa ulaşılmış bulunmaktadır.(MAD- Mutual Assured Destruction) Bu caydırıcılığa artık bütün dünya inanır gözükmektedir. Nkkleer silahlarla oynamanın yarattığı deliliğin (MAD) böyle sonuçlanması sevindirici olmakla beraber Demokles'in kılıcı gibi tehdit edicidir. Ancak, % 3 düzeyinde dahi olsa bir INF anlaşmasına yol açan MAD, bugün AKKUM-Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Görüşmelerini gündeme getirebilmiştir. Bugün hava ve deniz kuvvetleri hariç, DA sosyalist ülkelerinde işgal kuvveti gibi duran 30 SB tümeni ile 53 DA sosyalist ülkeleri tmenlerinden oluşan gücün, aşağıda belirlenen bölgelerde ve yönleri belirtilen yerlere bir saldırısını nleme görüşmeleri başlamış bulunmaktadır. Bundan en çok sevinecek olanlar, ülkelere nkkleer silahların kullanılacağı arenaya dnrebilecek olan BA ve DA lkeleridir.

Yukarıdaki savaş alanları içindeki DA sosyalist ülkeleri konumları dolayısıyla, ne tür bir strateji uygulanırsa uygulansın çıkacak savaşın ilk kurbanları olacaklardır. İlk nkkleer silahların topraklarında infilak edeceği, bütün konvansiyonel gclerin öldürücü ve yıkıcı silahlarını en çok kullanacağı yerler olacaklardır. Bu nedenle nkkleer ve konvansiyonel her türlü karşılıklı anlaşma bu ülkeler için sevindirici olmalıdır.

Konvansiyonel ve nkkleer silah görüşmelerinin başlaması, dünya barış yanlılarını yalnız sevindirmek ve NATO stratejisinin yenilendirilmesini gündeme getirmekle kalmamış; VP stratejisinin de gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Mayıs 1987 de yeniden gözden geçirilerek savunma ağırlıklı olarak düzenlendiği söylenen " S.S.C.B. ve Sosyalist Birlikte VP Askeri Doktrini " SB 'nde de inceleme konusu olabilmemiştir. DA sosyalist ülkeleri için yaşam ölçüsünde değerli olan bu " Savunma Ağırlığı " konusunda SB sivil ve askeri otoritelerinin görüşlerinde çelişkiler bulunabilmektedir. (+) Askeri doktrinin tartışılmasında savunma ve saldırı ile bunlar arası ilişkilere yer verilmiş, bazıları saldırıyı kabul etmeyerek silahlı kuvvetlerin savunma

amaçlarına yönelik olarak yeniden düzenlenmesini isterken diğerleri, bir saldırının yok edilmesinde saldırı ve savunmanın birlikte kullanılmasını düşünmektedirler. Savunma Bakanı Dmitry Yazov (1988) NATO'nun " Nükleer Caydırıcılık " konseptinin de savunma ile ilgisi olmadığını belirterek " Bu konsept soğuk harp döneminden kalmadır, çelişkilerle dolu ve tehlikelidir. Bir yandan nükleer çatışmanın her iki taraf için felaket olacağı söylenirken diğer yünden nükleer silahların barışın sağlanmasının garantisi olduğunu düşünmek, sağduyudan yoksundur. NATO'nun bu konsepti nükleer silah probleminin çözüm yollarını tıkamaktadır. Silah yarışını özendirmekte, stok yapılmasına neden olmakta, askeri dengeyi duyarlı yapıp nükleer savaşın riskini artırmaktadır." demektedir. NATO'nun konseptini eleştiren bakan bir başka yerde de " Nükleer Caydırıcılık, ABD tarafından kitle yoketme silahlarının kullanılması halinde etkili yanıt için bir garantidir." demektedir. Bu demeçler DA sosyalist ülkeler için yaşam derecesinde önemli olan nükleer silahların kullanılması konsepti ile ilgili açık bir görüşe sahip olunmadığı düşüncesini yaratmaktadır. Nükleer silahların kullanıldığında varlıklarının dünya haritasından silineceğini bilen DA sosyalist ülkeleri bu sözleri herhalde dikkatle izlemek durumundadırlar.

29 Mayıs 1987 tarihinde VF-Politik Danışma Komitesi Doğu Berlin'de bir toplantı düzenlemiş ve üye ülkeler bir " Askeri Doktrin " kabul etmişlerdir. SB'nin kabul ettiğini belirttiği prensiplerin paktta da geçerli olabileceğini varsayarsak VP "Askeri Doktrin" prensiplerinin, SB Korumirali 6.Kustev'in aşağıdaki görüşlerine benzer olabileceğini düşünebiliriz:

- " (1) SB, bir silahlı saldırının hedefi olmadıkça, herhangi bir devlet veya devletler ittifakına karşı, koşullar ne olursa olsun, askeri hareketi ilk başlatan olmayacaktır.
- (2) SB'nin, Avrupa içinde veya dışındaki herhangi bir devlete karşı toprak isteği yoktur ve devlet sınırlarını genişletmek gereksinimi duymamaktadır. Fakat, bir saldırıya uğraması halinde saldırgana gereken darbe indirilecektir. Halkımız kendisini büyük bir kararlılıkla savunacaktır.
- (3) SB kendisini savunduğu kadar paktın herhangi bir sosyalist üyesini de eşit derecede savunacaktır.
- (4) Savunma hareketsiz olmayacak, SB askeri strateji ve hareketinin taarruzi özelliği devam edecektir.
- (5) SB nükleer silahları ilk kullanan olmayacaktır.
- (6) Bir nükleer saldırı muhakkak cezalandırılacaktır.
- (7) Konvansiyonel silahlar bakımından muhtemel düşmandan daha zayıf durumda olmayacağız, (+)

Gorbaçov ile başlayan yeni politik düşünceye SB askerlerinin askeri doktrin yönünden katkısı olarak sayılabilecek yukarıdaki görüşlerde, doktrinin hedefi olarak " Zafer " in gösterilmemesi ve savunma ağırlıklı oluşu dikkati çekici bulunabilir. Ancak geçmişte

(+) Our Military Doctrine in the light of New Political Thinking, USSR Rear Admiral G.Kustev, Strategic Review, Fall 1987.

Macaristan, Çekoslovakya, Afganistan işgallerinin var oluşu ve Gorbaçov'un perestroikayı başaramaması halinde bütün bu doktrinlerden bir günde dönülebileceği kuşkusuz Batı'lıların bu yeni düşünceleri ihtiyatla karşılamalarına neden olmaktadır.

NATO içinde, kısa menzilli nükleer silahların yenileştirilmesi ile ilgili görüş ayrılıkları ve Batı Almanya'nın verdiği uğraşı da, DA sosyalist ülkelerini yakından ilgilendirmektedir. (+) Batı Almanya, yenileştirmenin 1992 yılına ertelenerek bu füzelerdeki indirimin VP ile görüşülmesini istemektedir. Buna karşı ABD ise, VP konvansiyel gücünün büyüklüğü karşısında bu füzelerin indirim görüşmelerinin yapılmaması gerektiğini, böyle bir görüşmenin AKKUM- Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Müzakeresini aksatacağını belirtmiştir. Esasında konu nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerdeki bir denge sorunundan kaynaklanmaktadır. Ancak Batı Almanya, Macaristan'dan SB konvansiyonel kuvvetlerinin çekilmeğe başladığı bugünlerde (++) bu füzeleri görüşme masasına getirerek, indirim işlevlerini hızlandırmak ve ülkesini nükleer hedef olmaktan en kısa zamanda kurtarmak istemektedir. Batı Almanya bu görüşündeki kararlılığını sürdürebilirse bu durum, DA sosyalist ülkelerini de yüreklendirecek, SB'nin nükleer silahlarının ülke topraklarından çekilmesini isteyebileceklerdir.

NATO'yu doğrudan ilgilendiren bir konunun, NATO organlarında görüşülmeden, her iki tarafca da hemen basına açıklanması, SB'nin Batı Almanya'yı kazanma girişimlerini sürdürüyor görüşünde olanları doğrular gözükmemektedir. Her ne kadar ABD leri bu anlaşmazlığın NATO içinde görüş ayrılığı anlamına gelmediğini açıkladıysa da, pek inandırıcı olamamıştır. DA ülkeleri, bu girişimden esinlenerek, kendilerini ilgilendiren konularda VP'nin büyük gücü SB ile görüşürken daha etkin davranabileceklerdir.

Batı Almanya'nın yaptığı gibi DA ülkelerinde, topraklarındaki nükleer silahların yok edilmesi konusunda SB üzerinde kararlı girişimlere başlaması, bugünlerde şaşırtıcı olmayacaktır. Yakında bu ülkelerin, VP stratejisi için de, SB'nde başlatılan tartışmalara görüş bildirmeleri de beklenmelidir.

İkili indirim görüşmelerine yön veren, karşılıklı güveni sağlayacak olan ve DA sosyalist ülkelerin yaşamını doğrudan ilgilendiren VP stratejisi konusunda, çelişkili görüşler bulunmaktadır. Batı Avrupa'da konsept, doktrin ve ittifak stratejisi gibi konular sivil/politik otoriteler tarafından, uygulayıcı askerlerin fikirleri alınarak hazırlanırken; bu işin DA'da nasıl yapıldığı belirgin değildir. Çünkü sadece uygulayıcı olması gereken askerler de, en az hazırlayıcı siviller kadar temel konseptte söz sahibi gözükmemekte ve bu iki kesimin görüşleri farklı olabilmektedir. Bu durum, partinin her kademesinde sivil ve askerlerin beraber bulunabilmesinden kaynaklanmaktadır.

(+) ABD Savunma ve E.Almanya Dışişleri ve Savunma Bakanları Basın Toplantıları, TRT TV1 saat 20:00 Haberleri.

(++) TRT TV1 20:00 Haberleri.

SB'nde askeri doktrin ve strateji konularında son zamanlarda belirtilen görüşler, aşağıdaki şekilde özetlenebilir (+) :

**Dr. Lev Semeyko :** " NATO'nun yaptığı gibi, bir doktrinin sadece savunmaya dayalı olduğunu söylemek yeterli değildir. Kuvvetlerin büyüklüğü ve konuşlandırılması, yapıları, silahları ve askeri işlevleriyle savunmaya yönelik olduklarını doğrulamalıdır. Bu yapılmadan, bizim doktrinimiz savunmaya dayalıdır sözü sadece sözde kalır. "

**Andrey Kokoshin (SB Bilimler Akademisi Üyesi) :** " Kuvvetlerde ve silahlarda indirim yapmak yeterli değildir, bir saldırıyı önlemek için bunlarda önemli değişikliklerin yapılmasını gerektirir. Silahlı Kuvvetler bir saldırıyı savuşturmada, taarruzi hareket yerine savunma hareketini öngören savaş şekilleri uygulamalıdır." Bu görüşe **Vitaliy Zhurkin**'de katılmakta ve **SB Başbakanı Nikolay Ryzhkov (1988)** bunu aşağıdaki görüşle genişletmektedir: " Bizim askeri doktrinimiz tam anlamıyla savunmaya yöneliktir ve tek amacı, ister nükleer isterse konvansiyonel olsun harbi önlemektir. Dolayısıyla nükleer silahları ilk kullananın biz olmayacağını belirtmeliyiz ve konvansiyonel kuvvetlerin, sadece savunmaya dönük olarak, ölçülü yeterlilik esasına göre korunmasını önermeliyiz.

" Bilimsel otoritelerin bu görüşlerine karşılık askerlerden **Müşterek VP Kuvvetleri Başkomutanı Mareşal Viktor Kulikov (1988)** ve **Kurmay Başkanı Orgeneral Anotoliy Gribkov (1988)** SB askeri doktrininin tam anlamıyla savunmaya dayalı olduğunu söylemektedirler. VP askeri doktrininin askeri tehditi savuşturmak esasına dayalı olduğunu ve bunun kuvvetlerin tamamıyla pasif kalacakları anlamına gelmediğini de sözlerine eklemektedirler.

Yukarıdaki sözler iki gerçeği ortaya çıkarmaktadır: Birincisi DA sosyalist ülkelerin bu konuda ne düşündüklerine SB'ndeki sivil ve asker kesiminin her ikisi de önem vermemekte, VP ile SB'nin güvenliği- ni birlikte düşünmektedirler. İkincisi ise sivil ve asker arasında konsept olarak tam uyum olduğunun söylenemeyeceğidir. Temelde bütün dünya stratejistleri, özellikle Nurenberg yargılamalarından sonra, en iyi savunmanın saldırı olduğunu bilmelerine rağmen savunma konseptini saldırıya yer vermeden savunur olmuşlardır. Bu arada akademisyen Yevgeniy Primakov, sanki DA sosyalist ülkeler yokmuş ve I. ve II nci Dünya Harplerinin çıkış öncesi yaşanmamışcasına :

" Nükleer silahlardan arındırıldıktan sonra askeri araçlar, sadece bir saldırının savuşturulmasına yeter olma yöntemine bağlı olarak bulunacak ve dünyada istikrar, uluslararası kanunlarında katılımıyla politik ve hukuki araçlarla sağlanacaktır. " gibi iyi niyete dayalı bir düşünce vermektedir.

Özetlenecek olursa, bütün bu görüşlerin iki yönünün bulunduğunu; iyimser yönünün savunmanın ön plana çıkışı ve kötümser yönünün ise konudan en çok etkilenecek DA sosyalist ülkelerinin katkısının olmayışı ve sanki ilgileri yokmuş gibi gelişmeleri suskunlukla izlemeleri-

(+) The Soviet Strategic View, Leon Goure, Strategic Review Fall 1988.

dir. Bir başka deyimle yeni stratejik görüşler DA sosyalist ülkelerin gelecekteki tutumları konusuna bir netlik kazandıramamaktadır.

NATO'ya gelince kollektif bir savunma örgütü olan bu kuruluş, 40 yıldır görevini başarı ile sürdürmektedir. Saldırabilecek ülkeleri caydırmış, harbi önleyerek üye ülkelerin toprak bütünlüğünü koruyabilmiştir.

Bugün bu örgütün yapı ve uygulama yönteminde (stratejisinde bir değişikliği gerektirebilecek şekilde tehditte bir değişim veya azalma henüz olmamıştır. Bir değişim ve azalma olmadıkça iyiniyet demeçleri ancak birer varsayım olarak kalacaklardır. Batı Avrupa'da, bazı çevrelerde büyük iyimserlik yaratan SB " Yeniden Yapılanma - Perestroika " girişimleri ise bu ülkenin bir iç işidir ve VP üyeleri ile beraber NATO'ya karşı yaratılan tehdit ile doğrudan ilgili bulunmamaktadır. Perestroika sosyalist yöntemdeki sosyal ve ekonomik tıkanıklıkları gidermek, gelişme hızını artırmak ve daha güçlü bir SB yaratmak için yürütülmeğe çalışılan bir değişim işlevidir. 1917 ihtilalinden beri her SB liderinin gelişiyi beraber uygulanmış bir girişimdir. Gorbacov'un bugün uygulamaya çalıştığı perestroikanın öncekilerden farkı ise açıklıkla, (Glasnost) bütün dünya ve kendi kamuoyuna yapılacakları duyurmasıdır.

Ancak, bu girişimlerde Doğu-Batı dengesini ilgilendiren tek konu; Atlantik'ten Ural'lara kadar kuvvetlerin indirimi, DA sosyalist ülkelerden SB silahlı kuvvetlerinin çekilmesi, nükleer kimyasal/biyolojik silahlarda sınırlamalar veya tümüyle kaldırmalar gibi SB tarafından ileri sürülen sevindirici ve önemli demeçlerdir. Bunlar şimdilik iyi niyet girişimleri olup, Doğu-Batı arasında bir denge değişimine neden olabilecek düzeyde bir uygulamaya dönüşmemiştir. Bu konulardaki girişimler henüz görüşmelere hazırlık safhasındadır. Bugün karşılıklı görüşmelere başlanması için uğraşı verilen konvansiyonel silahlardaki indirim girişimleri yeni olmayıp 16 yıl önce 1973'te, bu yazının araştırmacısının da Türk heyetine askeri temsilci olarak katıldığı MBFR-Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimi görüşmeleri olarak, NATO ile VP arasında başlatılmış ve bugüne kadar herhangi bir sonuç alınamamıştır. Demeçler çok önemlidir, fakat bugünden yarına hemen sonuçlandırılmazlar ve zaman alıcı görüşmeler yapılmasını gerektirmektedirler.

Nükleer silahlarda ABD ile SB arasında sağlanan anlaşma sadece; kısa orta menzilli silahlarda indirimi öngörmekte olup, bu sonucu alabilmek için görüşmeler yaklaşık çeyrek yüzyıl sürmüştür. Kıtalararası atılabilen nükleer füzeler, uçaklar ve deniz altılarıyla atılabilenler ve kısa menzilli nükleer silahlarda bir indirim olmamıştır. Dünyada halen bu yokedicici tehditin altındadır. Anlaşma sağlanan sayı mevcudun % 3'ü düzeyindedir. Demeçleri sevinç ile karşılayabiliriz. Fakat % 3 sayısı bütün silahlarda % 50 veya 60'lara ulaştığında, ancak o zaman bir silahsızlanmadan ve denge değişiminden söz edilebilecektir.

Bu nedenlerle NATO'nun yapı ve stratejisinde " İlerden Savunma " ve " Nükleer silahların esnek karşılık esasına göre kullanılmasında " bir değişim için yeterli nedenler henüz oluşmamıştır. Görüşmelerin ivedi sonuçlandırılması ve barış dengesinin sağlanması çağımızın insanının temel beklentisidir. Bu büyük aşamanın sağlanmasına kadar

NATO bir kollektif savunma örgütü olarak bazı küçük geliştirmelerle görevini sürdürecektir. Nitekim NATO Genel Sekreteri Monfred Woerner " Doğu blokunda toplumların değişimi için çaba harcayan yeni güçlerle işbirliği yapıp, özendirecek ve güvence vereceğiz." diyerek NATO'nun gelecekteki tutumuna açıklık getirmiştir. Bir değişimden söze etmemiştir.

Milyonlarca insanın asker olarak, yüzbinlerce uçak, tank, top, füze gibi silahları kullanmak için hazır tutulduğu, Orta Avrupa'nın geleceği, yöneticilerinin barış anlayışına bağlıdır. İki büyük güç arasında sıkışan Orta Avrupa ülkelerinde barış, Avrupa kendi ayaklarının üzerinde doğrulup bir üçüncü güç olduğu zaman daha kolaylıkla sağlanabilecektir. Batı Avrupa ABD ve Doğu Avrupa'da SB kuvvetlerinin güvenlik şemsiyesine gerek duydukça bu barışa, Avrupa ülkeleri değil, bugün olduğu gibi büyük güçler karar vereceklerdir.

Yılda bir defa ve Üye Ülkelerin başkentlerinde sırayla toplanan Konsey ise; hükümet başkanlarından oluşmaktadır. Konsey Uygulama Komitesinin ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği raporlarını inceleyerek yönlendirici direktifler vermekle görevlendirilmiştir. Hükümet başkanları yardımcılarında kurulu Uygulama Komitesi ise her üç ayda bir toplanarak, Üye Ülkelerin önerilerini görüşmektedirler. Kuruluşun ayrıca teknik, planlama, materyal, mühendislik konularında komiteleri de vardır. Konseyin Sekreterliği Moskova'da çalışmaktadır.

1971 yılında konsey " COMECON Üyeleri Arasında Sosyalist Ekonomik Entegrasyonu Geliştirmek, İşbirliğini Artırmak ve İleri Götürmek için Program " kabul etmiş ve 1981'de bu programın 10 yıllık gelişmesini gözden geçirmiştir. Bu sürede sanayileşmenin % 84 ve Üyeler arası ticaretin % 300 arttığı belirtilmiştir. Bu büyük rakamlara rağmen ülkelerin ekonomileri bugünkü yetersiz duruma düşmüştür.

Kuruluş, Finlandiya (1973), Irak (1975), Meksika (1975) ve Nikaragua ile işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. 1984 yılında 300'e yakın sanayi projesi, kalkınmakta olan ülkelere, özellikle Hindistan'da, hazırlanmış bulunmaktadır. 1985 yılında COMECON, AT - Avrupa Topluluğu ile resmi ilişkiler içerisinde olma kararı da almıştır.

Kuruluşun Moskova'da, dört adet araştırma enstitüsü ve diğer kurumları vardır.

Ticaretin devlet kuruluşları aracılığıyla yürütülmesi ülkeler arası " bürokratik güvensizlikleri azalttığı için aralarındaki ticaret hacmi gelişebilmiştir. Üye Ülkeler dış ticaretlerinin % 60'ını kendi aralarında yapmaktadırlar.

Bir an için DA Ülkelerinin, diğer sosyalist ülkelerin katılımı olmadan böyle bir kuruluşu kendi aralarında yürüttüklerini varsayarsak sonucun bugünkünden daha başarılı olacağını söyleyebiliriz. Bilinmekle beraber DA Ülkelerinin, diğer üçüncü güvenlik kuşağı ülkelerin külfetini yüklenmekten hoşnut olmadıkları da söylenebilir.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Genel
2. Ekonomik
3. Sosyo-Kültürel
4. Politik
5. Güvenlik
6. DA Sosyalist Ülkeleri için  
Geleceğe Dönük Seçenekler

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : SONUÇ VE ÖNERİLER

### 1. GENEL

DA ülkelerinde olanlar ile SB Cumhuriyetleri'ndeki olaylar arasında bir bağın varolduğu söylenemez. Ancak, her ikisinde de ortak olan konu : Özyönetimdir. Ulusların kendi yönetim ve geleceklerine egemen olma (Özyönetim) istekleri, Fransız Devriminden günümüze kadar sorun olagelmıştır. Bugün de bazı uluslar, özellikle Afrika ülkeleri, hala tam egemenliğin uğraşısını vermektedirler. Komünizmi hedef seçen sosyalistler, ulusların özyönetim isteğine değişik ölçüde değer vermişlerdir. SB'ndeki uluslar Çarlık döneminden beri, özyönetimlerini ele geçirmek için uğraşı vermiş ve vermektedirler. DA sosyalist ülkeleri ise, çok önem verdikleri ve sürdürülmesinde duyarlı davrandıkları özyönetimlerine sahip ülkelerdir. Bu konuda SB cumhuriyetlerinden çok farklı durumdadırlar. SB'ne tam bağımlı değildirler. Fakat, atacakları her adımda, ideoloji ve güvenlik yönlerinden sıkı işbirliği içinde oldukları SB'nin etkinliğini dikkate almak zorundadırlar. DA sosyalist ülkelerindeki uluslar, çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluklarından oluşmaktadır. Avrupa kültürünün bütün özelliklerini taşıyan ve bu kültüre katkıda bulunmuş uluslardır. II.Dünya Harbinden sonra aralarında kurdukları ideolojik bağlarla toplumlarını, diğer Avrupa uluslarından uzaklaştırmayı amaçlamışlar ve 45 yıl boşuna bir uğraşı vermişlerdir. Sonuçta; kültür sosyal anlayış ve yokedilemeyen inanç diğer bağlayıcı öğelere üstün gelerek bu ulusları Batı'ya yöneltmiştir. Bugün bu uluslar SB'ne bağımlılıkları ve Avrupa'nın bir parçası olma isteği gibi bir ikilemele karşı karşıyadırlar.

Batı uygarlığının temeli insan ve insan haklarına verilen değerde yatmaktadır. Bu ölçü dikkate alındığında bu ülkelerden Bulgaristan, bu değer ölçüsünden yoksun, uygar olmayan bir DA sosyalist ülkesidir. Varsayımlarda DA ülkeleri için söz edilecek her uygar sözden Bulgaristan'ın dışlanmış olduğu düşünülmelidir. Esasen Avrupa Kültürüne şimdiye kadar hiç bir katkıda bulunamamış bu ülkenin Avrupa'lı sayılabilemesi, Avrupa'nın önemli kusurlarından birisidir.

Bugün yalnız DA sosyalist ülkelerinde değil, dünyadaki sosyalist ülkelerin hepsinde görülen benzerlik, yönetimlerinin insanlarını söz verdiği sosyo-ekonomik yaşam düzeyine ulaştıramamış olmalarıdır. 70 yıl önce Batı Demokrasisini kötüleyerek çıkılan yolda sağlanan, sadece güvenlik olmuştur. Bu ülkelerin hiçbirisi, II.Dünya Harbinden sonra bir çatışmayla karşılaşmamışlar ve bir barış ortamında yaşamışlardır. Politik ve güvenlik yönünden SB'ne sıkı bağımlılıkla sağlanan bu ortam, eğer sosyo-ekonomik gelişmeyi de sağlayabilseydi, bugünkü durum ortaya çıkmayabilirdi. Batı demokrasisi ile yarışta, insanına sağladığı ekonomik ve sosyal koşullar yönünden DA sosyalist ülkeleri, yarışın birinci etabını kaybetmişlerdir. SB'nin işgal ve zoruyla, halklarının çoğunluğuna dayanmadan, bir oldubitti ile sosyalist olan bu ülkeler bugün, bu yöntemdeki ekonomik ve sosyal tikanıklardan kaynaklanan sorunları çözmek için çıkış yolu aramaktadırlar. Bu çabaları yanlış değerlendiren bazı Batı kaynakları, bu ülkelerin Batı'ya dönüş içinde olduğu düşünmektedirler. Olanları doğru değerlendirmek ve ola-

bilecek bir varsayım ortaya koyabilmek için, bir gerçeği kabul etmeliyiz: DA sosyalist ülkelerinin bugünkü çabaları, Batı yöntemini benimsemeye yönelik değildir. Amaçları, tıkanıklıkları, halkın tepkisine neden olmayacak açıklıkla (Glasnost) ve kendi demokrasi (Demokratizatsiya) anlayışlarıyla ortadan kaldıracabilecek yeniden yapılanma (Pestroika) girişimleri uygulamak, Batı ile yarışın diğer etapları için ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik yönden daha güçlü uluslar yaratmaktır. Sosyalist ülkeler için herşey bitiyor düşüncesine kapılmak yanıltıcı ve sonuçta yarışta geri kalmaya neden olabilecektir.

Önceden de bu ülkelerde, bugünkü düzeyde olmasa da, benzer sıkıntıların yaşanmış olması mümkündür. Bu dönemdeki değişik olan husus, buhranların açıklanması ve SB'nin bu ülkeleri destekleyecek durumda olmayışıdır. Bugün Gorbaçov, geçmişten aldığı en büyük yükün bütçe açıkları olduğunu belirterek " Harcamaya yönelik ekonomik mekanizmayı yokedemedik. Bazı önemli programlarda kısıntıya gitmek gerektiğini " açıkça söylemektedir. Nükleer santral kazaları, depremler, Afganistan yenilgisi, üretim yetersizliği ve bütçe açıkları gibi olayların SB ekonomisini çıkmaza soktuğu bugünlerde DA ülkeleri, kendi başlarının çaresine bakmak durumundadırlar. ABD ve AT gibi diğer güçlerden bir destek sağlayabilmeleri, yöntemden verebilecekleri ödün ve insan hakları konusunda bunların istedikleri yönde yapabilecekleri, yeniliklere dayanacaktır. Yaşamlarının güvenliğini aralarında kurdukları ideolojik bağla sağladıkları için, bazı Batı'lı kaynakları bekledikleri gibi Batı'ya dönüş yapmak yerine aralarında daha sıkı bir işbirliğine yönelmeyi de düşünebileceklerdir.

DA sosyalist ülkelerin karşılaştıkları soruna bir ad koymak gerekirse en yakışanı " Ulusal Güvenlik Politikası Sorunu " olacaktır. Yöntemin zorlamalarına karşın ulusallıktan ayrılamayan bu ülkeler, ulusal hedeflerine ulaşabilmek için ulusal güçlerinin temel- ekonomik, askeri, politik, sosyal ve kültürel - öğelerini dengeli ve uyumlu bir şekilde geliştirip, kullanamamışlardır. Örneğin : Güvenlik harcamaları olağanüstü artırıldığında, ekonomi zorlanıp, sosyal yapıdaki değişiklikler halkın tepkisine neden olabilmıştır. Dolayısıyla; ulusal gücü ulusal hedefe ulaştırmak için uygulanacak yöntemi de içine alan ulusal güvenlik politikasında da dengesizlikler yaşanabilmıştır. Bu nedenle, buhranı yaratan ve aralarındaki uyumu ve dengeyi yitirmiş bu (ekonomik sosyo-kültürel, politik ve güvenlik) öğelerin ayrı ayrı değerlendirilmesi geçerli bir varsayıma ulaşmak için zorunlu olmaktadır.

## **2. EKONOMİK**

Ekonomik yetersizliği; merkezi planlama/yönetim, rekabet yokluğu, iş/işçi/ıssızlık konularındaki uygulama kusurları v.s. gibi klasik nedenlere bağlayan eleştirmenlerin dikkate almaları gereken iki önemli nokta bulunmaktadır. Birincisi, hedef olarak seçimindeki yanlışlığı bir an için unutup sonuca bakarsak, bugün bu ülkelerde ulaşılan ağır sanayinin bu merkezi planlama ve yönetimle sağlandığını görebiliriz. Uygulanan yöntemi bütünüyle suçlamak yapılabilenleri de yadsıma anlamına geliyor. Bu ülkelerdeki ekonomik uygulama yöntemini; gelişme hızını azaltan, tıkanıklıklara neden olan ve bunların giderilmesini engelleyen bir yöntem olarak eleştirmek kanımca daha gerçekçi olacaktır. İkinci önemli nokta ise yapılan eleştirilerde sadece sonuca bak-

mak ve karşılaştırma yapmamaktır. 426 Milyar Dolar borcu (Dünyanın en büyük dış borcu) ve aylık 16 Milyar dış ticaret açığı veren bir ABD örneğinin bulunduğu ortamda, bu ülkenin insanların SB bütçe açığını ve DA sosyalist ülkeleri ekonomilerini felaketin içinde göstermelerini anlamak güçtür. Ancak bu eleştirmenler, bu tür tıkanmaların liberal ekonomilerde de olabildiğini ve merkezi olmayan rekabete dayalı bir yöntemle bu tıkanıklıkların daha kolaylıkla giderildiğini belirtseler, ekonomist olmayanların (benim gibi) durumu daha kolaylıkla anlayabilmelerini sağlamış olacaklardır.

Dolayısıyla sorunun DA ülkelerinde sadece ekonomik olmadığı; insan haklarına önem verilmeyen yönetimlerde, kişi başına 10 Bin dolar düşse dahi insanının yaşamını riskederek utanç duvarlarını aşmağa çalışabileceği de belirtilmelidir. Bir başka deyimle yöntem ne olursa olsun bir de kötü ve iyi yönetim olgusu olduğu düşünülmelidir. DA sosyalist ülkelerde bugünkü tıkanıklıkta yöntemde kaynaklanan kötü yönetim önemli rol oynamaktadır.

Bugün dünyada ekonomik sorunları olan ülkelerden iki grup çok ilginç özelliğe sahiptirler. Birinci grup, konumuzu oluşturan; halkının tasarrufunun bulunmasına, ekonomik göstergelerin felaketi işaret etmemesine rağmen insanları mal bulmakta sıkıntı içinde olan DA sosyalist ülkeleridir. Bir başka deyimle halkının parası olup mal bulamadığı ülkeler. İkinci grup ise ekonomik göstergeleri tehlike çanları çalan, halkın tasarrufu çok az, enflasyonun yüksek olduğu yarı liberal ülkelerdir. Halk, diğer grubun insanların tersine, mal bulmakta fakat parası olmadığı için alamamaktadır. Burada sorulması gereken soru, iki grubun insanı da sonuçta malı alamadığına göre, birinci grup neden ayaklanıyor ? İkinci grup durumunu neden suskunlukla karşılayabiliyor ? Tek akla gelen, birinci grupla kişi hak ve özgürlüklere verilen değer az olması ve bu durumun haklı olarak patlamalara neden olduğu düşüncesidir. Bu haklı nedene eskiden bu ülkelerde ekonomik yenileştirmelerin halkın bilgisi dışında merkezi olarak yapılmasını da ekleyebiliriz. Bunu dikkate alan sosyalist yöneticiler bugün ekonomik yapılanmalarını halkın bilgisine sunmaya başlayarak, patlamaları önlemeye ve halkın desteklemesinin sorunun çaresi olduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. Doğu yarı yarıya liberal grupta ise halkın bekleyebilmesinin nedenlerinden en önemlisi elinde gerektiğinde kullanabileceği ve yaşam hakkını savunabileceği bu " düzgün seçim " silahının bulunması ve başka bir yöntemi seçme ( Çoğulcu Demokrasi ) olanaklarına sahip olmasıdır. Diğer bölümlerde DA sosyalist ülkelerle ilgili verilen bilgilerden anlaşılabilmektedir ki, bu ülkeler de halklarına bu olanakları sağlama çabasındadırlar. Eğer halk, bir geçiş dönemi yaşadığına inandırılabilir ve yenilik girişimleri hızlandırılabilirse bu ülkelerde de durum durgunlaşabilecektir. Ancak her iki grup ülkenin de farkına varmadan içine düştükleri, düzgün seçim ve çoğulcu demokrasi araçları ile dahi göğüsleyemeyecekleri bir tehlike vardır: Dış Borç. DA sosyalist ülkeleri için dış borç, diğer grup ülkelere göre etkisi çok değişik bir konu durumundadır. Bu etkinin anlaşılmasının kolaylaştırılması amacıyla, dış borçlanmayı alışkanlık haline getiren ülkelerin, uyguladıkları yöntem ne olursa olsun, karşılaşılabilecekleri sorunları belirleyen bir alıntı aşağıda sunulmuştur:

" International Herald Tribune, 28 Nisan 1989 (+) "

**OSMANLIDAN BORÇ DERSLERİ, Yazan: David Ignatius**

**ÖZET**

Batı'nın aşırı borç verme hevesine, krediye gereksinim duyan ülke yöneticilerinin becerisizlikleri ve yolsuzluklar eklenince, kısa bir süre sonra borçlar ödenememekte ve buhran başlamaktadır. 1970'lerde Osmanlı İmparatorluğu borç almaya başlayarak bunu çöküşüne neden oluncaya kadar sürdürmek zorunda kalmıştır. Bugün aynı durum Batı'nın Üçüncü Dünya ülkelerinden borçlanmayı alışkanlık haline getirmiş olanlarda da yaşanmaktadır. Osmanlı deneyimi, dış borç sorununun çözülmesi için harcanan çabaların sorunları daha da ağırlaştırdığını göstermektedir.

James Baker, ABD Maliye Bakanı iken, borcu alışkanlık hale getirenlere borç verilmeye devam edilmesini önermiştir. Yerine geçen Nicholas Brady, daha duyarlı bir konuya el atmakla ve borçların bağışlanmasından söz etmektedir. Baker, görüşü, alacakların zamanla borçlu ülke ekonomilerine el atmasına neden olabilecektir. Batı'ya borçlarını ödeyebilmek için 1881 tarihinde İstanbul'da kurulan Kamu Borçları Konseyi ( Duyun-u Umumiye İdaresi ) gibi kuruluşlarla, borçlu ülkenin ekonomik yönetiminde daha çok söz sahibi olmak için alacaklılar girişimde bulunabileceklerdir. Brady türü bir bağışlamada yine Osmanlı örneğinde 1875 te olduğu gibi, ülkenin uluslararası konumunu ve güvenliğini zedeleyecektir. 1854 Kırım Savaşında 3 Milyon Sterlinle başlayan Osmanlı borçları tahvil satılarak çöküşe kadar sürmüştür.

Alacaklı ülkelerin yapabileceklerine bir başlangıç olmak üzere ABD eski Bakanı Carter'ın Güvenlik Danışmanının bir seminerde, DA ilgililerinin yüzlerine karşı sorduğu aşağıdaki sorusu gösterilebilir. "1970'lerde Batı sermayesi olarak DA ülkelerine akan 70 Milyon Dolara ne oldu ?" (++) Borç alan DA ülkeleri bu tür ve daha ağır karışma ve suçlamalara kendilerini alıştırmak durumundadırlar.

Doğu Avrupa ülkeleri, özellikle 1980'lerde ve ekonomik değişimlerin arttığı bir dönem yaşamaktadır. 1970'lerde başlayan büyüme hızının düşüşü süre gelmektedir. Buna ek olarak bu ülkeler 1970'li yıllarda Batı'dan, dış alımlarını karşılayabilmek için, büyük sayıda borç almışlardır. Gidişin korkunçluğunu sezen bazı ülkeler ( örneğin: Polonya ve Romanya ) erteleme önerilerini gündeme getirirken, dışalım kısın özel programlarda geliştirmeye çalışmışlardır. Bunu ister istemez yaşam düzeyindeki duraklama izlemiştir. Büyümeden kaynaklanan bu borç hastalığı 1985 yılında 97 Milyar Dolar ve 1986 sonunda da 115 Milyar Dolara ulaşmıştır.(+++). Bu durum değiştirilemezse, SB de dahil bu ülkeler borç alabilme güvenirliliklerini yitirebileceklerdir. Bu ülkelerin topluca, Batı'nın kabul edemeyeceği bir geri ödeme veya ödememe planı kabul etmeleri, Batı ile olan ilişkileri ivedilikle bir gerginliğe dönüştürebilecektir. SB'nin Çarlık Rusya borçlarına gösterdiği ilgisizliği bilen Batı, tedirgin durumdadır. DA sosyalist ülkelerinin gelecekle ilgili planlar yapabilmesinde bu borç en önemli karar unsuru olacaktır.

(+) Cumhuriyet, Ekonomi Servisi, 1 Mayıs 1989

(++) Zbigniew Brzezinski, " The Place and Role of EE, " Conference, 6 Temmuz 1988, Virginia.

(+++). Eastern Europe, Foreign Policy, Stephen Larrabee, Spring 1988.

DA Ülkelerinin içinde bulunduğu buhranın nedeni tek başına ekonomik beraber, ekonomi başta gelen sorundur. Bu ülkelerin çoğunda ekonomiyi düzenleyici önlemler başlatılmıştır. Bu tür önlemlere bugün yalnız D.Almaya ve Romanya ilgisiz kalmaktadır. Gündemlerinde ekonomik önlemleri olan ülkeler, yöntemde de yenileştirme yapılmadıkça, ekonomik önlemlerin durumu düzeltmeye yeterli olamayacağının artık bilincindedirler.

Batı'nın bu ülkelere ekonomik yönden nasıl bir destek sağlayabileceği hakkındaki öneriler:

- DA ülkelerinin BA pazarlarına girebilmesi için AT yönetmeliklerinde kolaylık sağlayabilecek değişimler yapılması
- ABD gümrük tarifelerinde, bu ülkelere MFN - En çok Ayırım Tanınmış Ülke ( **The Most Favored Nation** ) statüsü tanıyarak daha liberal bir desteğin yaratılması
- Üzerinde karşılıklı olarak anlaşma sağlanmış ekonomik ve ekonomik yapıyla ilgili geliştirme projeleri için

hükümet veya hükümet garantili kredilerin sağlanması gibi konuları kapsamaktadır. (+) Küçük özel girişimlere ve kooperatif yatırımlarına yönlendirilebilecek olan desteklerin sağlanmasında B.Almanya' nın önderlik yapması da beklentiler arasındadır.

II. Dünya Harbinden beri DA sosyalist ülkelerinin koruyuculuğunu yapan SB' nin, bu ülkeler için yapabilecekleri;

- Hammadde ve enerjinin desteğinin kabuledilebilir fiyatlarla sağlanması
- COMECON - Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyinde, SB ve bu ülkelerdeki ekonomik yenileştirmelere uyum sağlayacak yeniliklerin yapılması
- SB ve DA ülkelerinin AT ile ilişkilerini geliştirmesinde COMECON'un engel olmasının önlenmesi
- SB' nin bu ülkelerde ekonomik ilişkilerinde, eski katı tutumunu değiştirerek, bunların ekonomik gelişmelerini destekler şekilde yeni tutumlar içine girmesi şeklinde sıralanmaktadır.

DA ülkelerinin COMECON çerçevesinde, teker teker kendi aralarında ve Batı ile olan ekonomik ilişkilerini geliştirmekteki bütün yetersizlik ve güçlükler, ulusal ekonomilerini yönlendiren eskimiş mekanizmadan kaynaklanmaktadır. 1930' larda SB'nde yaratılan bu model, ufak değişikliklerle kopya edilmiştir. Temel özellikleri; katı merkeziyetçilik idari yönleri ağır basan yönetimi yöntemleri bir temele dayanmayan fiyatlandırma, pazarın oynadığı rolün boşlanması, tüketim ve üretim arasındaki bağın yetersizliği, yönetimin ekonomik yöntemleri ve sosyalizimdeki mülkiyet anlayışının yarattığı engeller olarak belirlenebilir. Bu özelliklerin COMECON içinde bağdaştırılması güçlükleri, işbirliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca ekonomi, bu kurum içinde makro düzeyde ele alınmış, mikro ekonomik kurum ve kuruluşlara kararlar tam anlamıyla yansıtılamamıştır. Ülkelerin ekonomik kurum, kuruluş ve diğer yatırım unsurları arasında doğrudan ilişki kurulamamıştır.

(+) A Western Overview, J.F. Brown " The Place and Role of EE, " Conference, Virginia, 6 Temmuz 1988.

Ekonomik işbirliği ve bundan sağlanacak yararlar karşı ilgi azalarak, COMECON güngeçtikçe etkinlik ve saygınlığını yitirmiştir. Sonuçta, COMECON ülkeleri ekonomik yönden AT ilişkilerinin çok gerisinde kalmışlardır. SB ve DA ülkelerindeki ekonomik yeniliklerin başlatılmasıyla beraber, COMECON'u çalışamaz duruma getiren engellerin kaldırılmasına ve AT ile işbirliği girişimlerine de başlatılmıştır. Üretici ve tüketici; bürokratik engeller yaratan "Baştakiler" i devreye sokmadan, aralarında yaptıkları kontratlarla ekonomik yararları dikkate alan ilişkiler kurabilmektedir. Bu yenilik bir ölçüde rekabet ve ölçülü fiyatlandırma düzenini de beraberinde getirmektedir. Ülkelerin paralarının konvertibiliteye geçmesi başarıldığı zaman, artık bu ülkelerin kendi aralarında, Batı ile ve COMECON - AT aracılığıyla ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi konularında büyük engeller kalkmış olacaktır. Günümüzde tek başına Singapur'un, OECD ülkelerine DA sosyalist ülkelerin toplamından daha fazla sayıda makine ve aksamı dışattığını yaptığını dikkate alırsak; DA sosyalist ülkelerin bu işbirliğine duyduğu gereksinimi önemi daha iyi anlaşılabilir. (+)

**Özetle,** Dışborç, büyüme hızı, Batı'dan yapılan dışalımın ödenbilme güçlükleri yaşam düzeyinin gelişmesinde duraklama, COMECON'un geliştirilmesi, SB ve Batı ile ekonomik ilişki düzeyinin arttırılması gibi konular DA sosyalist ülkelerinin ileriye dönük olarak alabilecekleri politik, sosyal, kültürel, teknolojik ve güvenlik ile ilgili kararlarını etkileyen temel ekonomik öğelerdir. Bu durum DA sosyalist ülkelerini, Batı ve SB'ni dışlamadan, çıkarları yönünde ve güçler arasında denge ve uyum sağlayacak bir ulusal güvenlik politikası uygulamaya yöneltmektedir.

### **3. SOSYO - KÜLTÜREL**

" Doğu Avrupa azar azar, klasik bir ihtilal öncesi duruma doğru kaymaktadır.

Bir yandan ekonomik koşullar bozulurken diğer yandan politik durum duyarlı bir noktaya varmaktadır. Bu iki tutumun arası gittikçe açılmakta ve büyük ihtilalin koşullarını yaratmaktadır. "

ABD'leri eski başkanı Carter'ın güvenlik danışmanlarından Z.Brzezinski' nin bu sözleri gerçek durumu yansıtmaları yönünden ön yargılı bir görüş olarak nitelendirilebilir. Fakat bu görüşün, SB ve ABD'nin katıldığı ve ABD - SB Ortak Komisyonunca düzenlendiği bir ( ABD ile SB Arasında Gerginliğin Azaltılmasında Doğu Avrupa'nın Konumu ve Rolü ) Konferanstan ( Haziran 1988 ) belirtilmiş olması, konuşmacının böyle bir değerlendirmeyi yapabilecek kanıtları olabileceğini de göstermektedir. Polonya asıllı oluşu nedeniyle DA sosyalist ülkeleri ile özellikle ilgilendiği, Carter yönetimi döneminde ABD politikasının bu danışmanının etkisiyle DA bölgesine yönlendirildiği de belirtilmektedir. (++) Bu nedenle, değerli bir stratejist olarak bilinen bu araştırmacının, Doğu Avrupa sosyalist ülkelerinin bir ihtilalin eşiğinde bulunduklarını belirtmesi, önemle dikkate alınması gereken bir durumdur.

DA sosyalist devletlerinin; Batı demokrasisi gereklerine inanmış bizler için anlaşılması kolay olmayan sosyal yapıya ( yasama, yürütme

(+) Z.Brzezinski, " Role of EE ", Conference, Virginia, Temmuz 1988.

(++) Eastern Europe, F.S. Larrabee, Foreign Policy, Spring 1988.

ve yargı organlarına ) sahip olduğu, kişi bilincinin toplumsal gereksinimlerin gerisinde tutulduğu, insan haklarını sınırlandırdığı, bu devletlerin kuruldukları günden beri bilinmektedir. Ekonomik durumlarının yetersizliği ise 1970 yılından beri, yaklaşık 20 yıldır da kendilerinin bilinmekte ve halkları 1945 lerden beri iyi günlerin beklentisi içinde tutulmaktadır. Eğer Brzezinski, bunların dışında ve bizlerin bilemeyeceği doğru ve geçerli bilgilere dayanarak yukarıdaki görüşü belirtiyorsa buna diyecek bir söz bulamaz.

Fakat, böyle değilse, anılan konferansta çok geniş şekilde ele alınan ve bizlerin bildiği, DA sosyalist ülkelerinin şimdiki durumlarına ait bilgilere dayanarak bu görüşü bildirdilerse, o zaman buna katılmak güçleşecektir. Çünkü, ayrı konferansın bildirilerini özetleyen bilgiler, böyle bir sonuca ulaşmamaktadır. (+) durum ne olursa olsun, araştırmanın belirttiği görüş, en azından önemli bir varsayım olarak akılda tutulacak niteliktedir.

" 21. yüzyıla yaklaşırken, dünyamız büyük bir arayışın içindedir. Çağımızın en önemli özelliklerinden biri solda ve sağda klişelerin, şablonların geçerliliğini yitirmiş olmasıdır. Katı merkezci ekonomi yürümediği gibi, planı ve devletin ekonomik yaşama mücadelesini tümüyle rafa kaldırmayı amaçlayan katı liberalizm de yürümüyor.

Sosyalist ülkeler dogmatik solun yürümediğini anlattıkları gibi, İngiliz halkı da Thatcher'ın dogmatik liberalizminin olumsuz sonuçlarını görmeye başlamıştır.

Devletin ekonomiye tümüyle egemen olması tıkanıklıklara neden olmaktadır. Ama devletin ekonomik yaşamdan çekilmesi de çağdaş toplumun sembelleri olan eğitim, sağlık, ulaşım ve çevre korunması gibi konuların ihmal edilmesine, halkın bu temel gereksinimlerinin piyasanın kaprislerine terk edilmesine yol açmaktadır." (++)

" Doğu Avrupa'daki gelişmeler belirsizlik tohumlarını içlerinde taşıyor. Olayların kontrolden kaçması ihtimali her zaman var.

Kremlin liderleri Gorbacov'un Doğu Avrupa'daki reformları hangi noktaya kadar desteklemesine izin vereceklerdir. Moskova, Macaristan veya Polonya'nın çok partili sisteme geçmesine seyirci kalacak mıdır ? (+++)

Türk araştırmacılar da Brzezinski'nin açıklamasından sonra, yukarıda özeti verilen görüş ve tedirginliklerini, yöntemleri karşılaştırmak suretiyle daha geçerli olabilecek şekilde belirtmişlerdir. Bütün bu açıklamalar, DA sosyalist ülkelerinin sosyal yapılarında bir yenileştirmeyi gerektiren durumun olduğunu, bunun ekonomik yetersizliklerle daha da belirginleştiğini ortaya koymaktadır. Bu değişimin, bir halk ayaklanmasına varmadan bugünkü uygulanan yöntemlerle ne dereceye kadar sağlanabileceğini de zaman gösterecektir. Bir gerçek tam olarak anlaşılmıştır: DA sosyalist ülkelerinin sosyal yapısında değişiklik gereksinimi kaçınılmazdır. Yönetim bunu halkın istekleri yönünde yapamazsa, halkın yapması söz konusudur.

(+) Charles Goti, An American-Soviet Dialogue, Problems of Communism, August 1988.

(++) Ergun Balci, Büyük Arayış, 27 Mart 1989, Cumhuriyet.

(+++) Ergun Balci, Doğu Avrupa Sorunu, 23 Mart 1989, Cumhuriyet.



ve yargı organlarına ) sahip olduğu, kişi bilincinin toplumsal gereksinimlerin gerisinde tutulduğu, insan haklarını sınırlandırdığı, bu devletlerin kuruldukları günden beri bilinmektedir. Ekonomik durumlarının yetersizliği ise 1970 yılından beri, yaklaşık 20 yıldır da kendilerince bilinmekte ve halkları 1945 lerden beri iyi günlerin beklentisi içinde tutulmaktadır. Eğer Brzezinski, bunların dışında ve bizlerin bilemeyeceği doğru ve geçerli bilgilere dayanarak yukarıdaki görüşü belirtiyorsa buna diyecek bir söz bulamaz.

Fakat, böyle değilse, anılan konferansta çok geniş şekilde ele alınan ve bizlerin bildiği, DA sosyalist ülkelerinin şimdiki durumlarına ait bilgilere dayanarak bu görüşü bildirdilerse, o zaman buna katılmak güçleşecektir. Çünkü, ayrı konferansın bildirilerini özetleyen bilgiler, böyle bir sonuca ulaşmamaktadır. (+) durum ne olursa olsun, araştırmanın belirttiği görüş, en azından önemli bir varsayım olarak akılda tutulacak niteliktedir.

" 21. yüzyıla yaklaşıırken, dünyamız büyük bir arayışın içindedir. Çağımızın en önemli özelliklerinden biri solda ve sağda klişelerin, sablonların geçerliliğini yitirmiş olmasıdır. Katı merkezci ekonomi yürümediği gibi, planı ve devletin ekonomik yaşama mücadelesini tümüyle rafa kaldırmayı amaçlayan katı liberalizm de yürümüyor.

Sosyalist ülkeler dogmatik solun yürümediğini anlattıkları gibi, İngiliz halkı da Thatcher'ın dogmatik liberalizminin olumsuz sonuçlarını görmeye başlamıştır.

Devletin ekonomiye tümüyle egemen olması tıkanıklıklara neden olmaktadır. Ama devletin ekonomik yaşamdan çekilmesi de çağdaş toplumun simgeleri olan eğitim, sağlık, ulaşım ve çevre korunması gibi konuların ihmal edilmesine, halkın bu temel gereksinimlerinin piyasanın kaprislerine terk edilmesine yol açmaktadır." (++)

" Doğu Avrupa'daki gelişmeler belirsizlik tohumlarını içlerinde taşıyor. Olayların kontrolden kaçması ihtimali her zaman var.

Kremlin liderleri Gorbacov'un Doğu Avrupa'daki reformları hangi noktaya kadar desteklemesine izin vereceklerdir. Moskova, Macaristan veya Polonya'nın çok partili sisteme geçmesine seyirci kalacak mıdır ? (+++)

Türk araştırmacılar da Brzezinski'nin açıklamasından sonra, yukarıda özeti verilen görüş ve tedirginliklerini, yöntemleri karşılaştırmak suretiyle daha geçerli olabilecek şekilde belirtmişlerdir. Bütün bu açıklamalar, DA sosyalist ülkelerinin sosyal yapılarında bir yenileştirmeyi gerektiren durumun olduğunu, bunun ekonomik yetersizliklerle daha da belirginleştiğini ortaya koymaktadır. Bu değişimin, bir halk ayaklanmasına varmadan bugünkü uygulanan yöntemlerle ne dereceye kadar sağlanabileceğini de zaman gösterecektir. Bir gerçek tam olarak anlaşılmıştır: DA sosyalist ülkelerinin sosyal yapısında değişiklik gereksinimi kaçınılmazdır. Yönetim bunu halkın istekleri yönünde yapamazsa, halkın yapması söz konusudur.

(+) Charles Goti, An American-Soviet Dialogue, Problems of Communism, August 1988.

(++) Ergun Balci, Büyük Arayış, 27 Mart 1989, Cumhuriyet.

(+++) Ergun Balci, Doğu Avrupa Sorunu, 23 Mart 1989, Cumhuriyet.

Ekonomik yenileştirmelerin yapılması yeterli olacak mı ? Özelleştirmeye ve yerel yönetime yetki veren Çin'de, yerel yöneticilerin sorumsuz davranışları, enflasyonun artışı, işsizlik yakınmalarının çoğalması ve merkezi kontrole tekrar dönüşün söz konusu oluşu; bu yenileştirmeler yapılsa dahi olayların durulmayacağını göstermektedir. Bugün Çin'de öğrenci ve işçiler, kazandıkları özgürlükleri yitirmemek için bütün yasaklamalara rağmen, DA sosyalist yöneticilerinin korktukları şeyi yapmışlardır: Daha çok demokrasi istemektedirler. " Demokrasi iyi birşey ama bir ülkenin kendine özgü koşullarından doğmalıdır. Biz demokrasiyi kurmak istiyoruz. İstikrarsızlık ulusal yapıyı zedeleyecek. " (+) Çin Başbakanı Li Peng'in bu sözlerinde demokrasinin erdemlerinden çok, demokrasiden sıkılmanın izleri sezilmektedir. Olayların bu şekilde oluşması DA sosyalist yöneticilerini daha temkinli davranmaya yöneltilecek, şimdiye kadar verilen özgürlüklerin geri alınması da çok güçleşecektir.

Ekonomik düzenlemede olduğu gibi, sosyal yapının geliştirilmesi girişimlerinde de DA sosyalist ülkeleri, bir ikilemin içindedirler. Demokratik kurallarla bezenmiş ekonomik gelişme, bu ülkelerin hiç görmediği enflasyon ve işsizlikle tanışmasına neden oluyor ve bunun kısıtlanması halinde de halk, daha fazla demokrasi isteğiyle ayaklanabiliyor. Bu sosyal yapı olgusunu yöneticiler, atacakları her adımda dikkate almak durumundadırlar.

Yukarıdaki varsayımlar genel olarak bütün DA sosyalist ülkeler için söylenebilir. Ancak, etki ve tepkilerin, her DA sosyalist ülkesinde, onun koşullarına göre gelişme göstereceğini kabul etmek doğru olacaktır. İnceleme bölümünde de belirtildiği gibi örneğin: D. Almanya ile Romanya'nın koşullarını benzer kabul etmeli yanıltıcı olabilecektir. Benzerlikleri olmayan bu ülkeler, bir araya gelerek bir ideolojik ve uluslararası beraberlik yaratılmağa çalışmışlardır. Yalnız etnik ve lisan yönünden değil, kültür düzeyleri, ekonomik ve politik gelişmeleri yönlerinden de homojen değildirler. Temel benzerlikleri ideoloji ve coğrafi konumlarıyla ve aynı bölgede oluşlarıyla ilgilidir. Tarihi gelişmelerinin incelemesi de göstermektedir ki, bu ülkelerin politik davranışlarında da benzerlik olmamış, farklı güçlerle beraber olabilmişlerdir. Sosyalizmin enternasyonal ögesine rağmen ulusculuk daima ön planda tutulmuştur. Uluslar arası sınır ve etnik grup sorunları eskiden olduğu gibi sosyalizme rağmen bugün de vardır. Bugün bu ülkelerin karşılaştıkları yeni ve karmaşık sorunlara, Marksist Leninist teori, enternasyonal işçi hareketi gibi kuramlar yanıt verememektedir. SB'nin kontrolünde ve ulusların arasındaki sorunların ortaya dökülmemesi ( non - conflict ) esasına göre yürütülen ilişkiler; sorunları çözmemiş, unutturamamış, sadece üzerini örtmüştür. Bu örtü bugün aralanmaktadır. Ülkeler arasındaki; uluslararası ilişki anlayışı sınır istekleri, ulusal kaynaklar, ulusal alışkanlıklar, töreler, tarihi deneyim, üretim güçleri, üretim ilişkileri, sosyal yapı, politik kurum ve kuruluşların yapıları ve demokrasi deneyimleri gibi farklılıklar, hergün biraz daha belirginleşebilmektedir. SB'nin, enternasyoneller aracılığıyla sağladığı kontrol da gevşeyeceğine göre, ileride bu ülkelerin iç sorunlarına ek olarak, ülkeler arası ilişkilerde de sosyal sorunlar olabilecek ve gelecekle ilgili planlarını etkileyecektir. Bu arada, yeni bir Avrupa birliği sağlayabileceği belirtilen " Ortak Evimiz :

Avrupa (+) görüşü bu ülkeler için, şimdilik düş olsa dahi, ilerisi için sosyal farklılıkları ortadan kaldıracabilecek bir araç olabilecektir.

Gorbaçov'dan önceki SB lideri, uluslararası ilişkilerdeki katı tutumları nedeniyle, Batı ile SB arasında yapılabileceklerin ortaya çıkmasını engellemişler ve bu yapılabilecekler birikmiştir. Yeni lider şimdi bu birikimi cömertce harcamakta ve Batı'da bazı çevrelerde bir " Gorbi " görünümü ve sevgiye dayalı bir " Gorbizm " yaratmaktadır. Daha çok silahsızlanma ve silahların kontroluyla ilgili önerilerinden farklı olarak, bugünlerde yeni bir sosyal yapı önerisiyle ortaya çıkmıştır: Ortak Avrupa Evi.(++)

Atlantik'ten Ural'lara, karşılıksız indirim gibi öneriler kadar etkili olmayan bu yeni öneri; eski Yalta anlaşmasının düşünülmesini, Avrupa'nın 1945 de sağlanan düzeni bozmadan ve bugünkü politik yapıyı değiştirmeden Avrupa'da ne gibi değişiklikler yapılabilir gibi konuların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Batı'lılar, evin kurulmasından çok, Avrupa'nın bütünüyle ilgili görüşleri belirtmeğe başlamışlardır. DA sosyalist ülkelerinde bir halk ayaklanmasına neden olmadan, yenileştirmeleri yapabilmek olanakları ve Finlandiya örnekleri düşünülmektedir. DA sosyalist ülkelerinin durumları, özellikle SB ile ilişkileri bir Finlandiya ve Avusturya'nın durumuna benzetilebilir mi ? Bazı gözlemciler böyle bir gelişmenin, SB kendisini bu olanakla güvenli hissedeceği ve ikinci güvenlik kuşağını bütünüyle yitirmeyeceği için mümkün olduğunda birleşmektedirler. Bu uzun süreli, fakat önemi büyük öneriye ( Ortak Ev'e ) ülkesinin yalnız Batı bölgesiyle katılacak SB'nin ortaya atması kadar, AED'nin buna göstereceği tepki de önemli bir konudur. Bu ülke ilk tepkisini; SB'ni Yalta Konferansında DA ülkeleri için kabul edilen serbest seçim ilkesini uygulamamış olmakla suçlayarak göstermiştir. Bu suçlamada sonuçta, DA sosyalist ülkelerin bugünkü rejimlerinin, seçimler Stalin ve Beria zorlamalarıyla yapıldığı için yasal olmadığı ve halklara bunlara karşı gelme hakkının doğduğu tartışmalarını başlatmıştır.

Sosyal yapı yönünden DA sosyalist ülkelerinin bugünkü durumlarını bütünüyle değiştirecek bir değişiklik beklenmemekle beraber, ikilemelerin ortadan kaldırılması ve Avrupa'nın bugünkü statüsünün bir halk ayaklanmasına dönüştürülmeden korunması için, DA sosyalist ülkelerinin değişimlerinin bir Finlandiya ve Avusturya modeli yaratacak yönde geliştirilmeleri beklenebilir. Bütün bu görüşmelerde bir korku daima yaşanacaktır: Gelişmeler iki Almanya'nın birleşmesini sağlarsa, Avrupa'nın ortasında yaratılacak bir büyük güçle Avrupa nasıl baş edebilecektir ?

#### 4. POLİTİK

DA ülkelerinin politik geleceğini etkileyebilecek girişimler uluslararası alanda iki kanatta da liberal ve sosyalist sürdürülmektedir. Doğu ve Batı'nın genelde, Avrupa'nın bugünkü statüsünü değiştirmeye istekli olmayışları, girişimlerin yönünü karşılıklı anlaşma ve desteğe doğru yönlendirmektedir. Devletler doğrudan girişim yerine etkili kurum ve kuruluşlarını harekete geçirerek isteklerini, dolaylı olarak ortaya koymaktadırlar.

(+) The Economist, 8 April 1989.

(++) Ergun Balci, Ortak Avrupa Evi, Cumhuriyet, 4 Mayıs 1989.

Üst düzeyde görev yapmış eski Batı'lı devlet adamları, ünlü uluslararası sanayiciler, öğretim üyeleri ve gazetecilerden oluşan ve etkili bir kuruluş olan " Üçlü Komisyon - Trilateral Commission " (+) her yıl toplanarak, uluslararasıının güncel konularında rapor hazırlamaktadırlar. Bu yılın raporundaki öneriler özetle aşağıda sunulmuştur:

- " - Doğu Blokuna yatırım yapacak olan Batı'lı şirketlere yatırım garantisi verecek bir uluslararası mali kuruluş oluşturulmalıdır.
- SB ve GATT ve IMF' te gözlemci statüsü verilmeli ve parası konvertibl olunca üyeliğe dönüştürülmelidir.
- Doğu Bloku ekonomisi, Batı ile rekabet edebilecek düzeye getirilmesi için desteklenmelidir.
- ABD silahsızlanma ve indirim konularında insiyatifi ele almalıdır. "

ABD, Japonya, Fransa gibi ülkelerin liberal görüşlü başbakan ve bakanlarının katıldığı bu toplantıda alınan kararlar; DA sosyalist ülkelerinin yenileştirme girişimlerinin ve Batı'ya yaklaşımlarının liberallerce destekleneceğini göstermektedir.

Liberal kesimin girişimlerine paralel olarak bir " Avrupa Solu " yaratma çabası da, iktidardaki Fransız Sosyalist Partisi ile İtalya Komünist Partisi arasında varılan görüş birliği ile gelişme göstermektedir. (++) Esasen İtalya Komünist Partisi bu gelişimi başlangıçta dile getirmiştir. (+++) Görüşmeler AT içerisinde bir sol yöntem saptanmasını da öngörmektedir. " Biz 10 - 15 yıl öncesine kadar demokrasiyi sosyalizme geçiş için bir aşama olarak görürdük. Şimdi demokrasi hedef, sosyalizm ise bu hedefe ulaşmak için bir aşamadır " sözleriyle Avrupa Solu, Batı demokrasisi içinde kendileri için daha çok dikkati çekebilecek bir yer açmaktadırlar. Bu durum bir ölçüde, gelecekteki " Avrupa Evi " içinde, DA sosyalist ülkelerinin yerini de belirtmektedir. Batı Avrupa ile ilişkilerde bu ülkeler, yeni Avrupa Solu gelişmelerinden yararlanarak, Batı'nın sosyalizmi bırakma koşuluyla karşılaşmadan işbirliği yapabileceklerdir. Ancak, bu girişimlerin sonuçlanabilmesi için SB'nin :

- Brejnev Doktrininden vazgeçtiğini açıklaması
- DA sosyalist ülkelerini Batı ile işbirliği için yüreklendirmesi
- Her DA sosyalist ülkenin kendisine özgü yenileştirme çabasını anlayışla karşılaması
- Sovyet tipi yönetimin DA sosyalist ülkeleri için sosyo - ekonomik sorunlar yarattığını kabul etmesi gerekmektedir.

Özetle bu politik girişimleri, Avrupa'nın simdiki statü ve rejimleri değiştirilmeden, DA sosyalist ülkelerinin Batı ile politik işbirliği yapmasına koşulların elverdiğini göstermektedir.

- (+) International Herald Tribune, Nisan 1989
- (++) Sabetay Varol, Avrupa Solu İçin İleri Adım, Cumhuriyet, 14 Nisan 1989.
- (+++ Nilgün Cerrahoğlu, Achille Occhetto ile Söyleşi, Cumhuriyet, 9 Nisan 1989.

## 5. GÜVENLİK

NATO ve VP güvenlik kuruluşlarını, bugünden yarına ortadan kaldıracabilecek kadar bir silahsızlanma ve kuvvet indiriminin kısa dönemde gerçekleşmesi beklenmemelidir. Karşılıklı güven geliştikçe, ittifakların etkinliklerinin aşamalı olarak azalabileceği düşünülebilir. Bu ittifakların yarattıkları karşılıklı caydırıcılıkla her iki tarafın üye ülkeleri, nasıl ki bugüne kadar bir çalışmaya girmeden gelebilmişlerse Avrupa Evinin temellerini de onların güvenlik şemsiyesi altında atabilirler. SB'nin son zamanlarda ülkesi ve Avrupa için düşündüğü " Savunma için yeterli " kuvvet anlayışı bu gelişmeleri hızlandırabilir. Burada önemli olan, Avrupa'nın güvenliği çıkarları açısından ABD'nin ne düşüneceğidir. Kuzey Amerikanın ileriden savunma hattı, Avrupa'nın ortasından geçmekte ve Batı Avrupa'nın bu savunma bölgesi içinde olması, çok büyük önem ( Yaşamsal Çıkar - Vital Interest ) kazanmaktadır. Bunu dikkate alarak konu üzerinde araştırma yapan Türk politika yazarları bir noktada birleşmektedirler: (+)

" ABD, neredeyse DA'da statükoyu korumak istiyor. DA'daki özgürlük rüzgarlarının ABD - Avrupa dengesini etkilemesinden korkuyor. " Bu tedirginliği II. Dünya Harbinden sonra yaşamaya başlayan ABD, NATO'nun Orta Avrupa bölgesinde adeta modern Majino ( Maginot Line ) hattı kurmuş, kanatlara ambargo uygulayacak kadar umursamamıştır. SB'nin Akdeniz'deki deniz filosu ( 5. Eskadron ) ve Suriye'deki üslerle NATO, kuşatılmış bir ittifak haline dönmüştür. Başlangıçta NATO için kabul edilen nükleer silahların toptan kullanılması ( All out Nükleer War ) stratejisi, SB nükleer silahı bulup ABD leri kıtalararası ( ICBM ) füzelerin menziline girince; nükleer silahların Avrupa'da aşamalı olarak kullanılmasını öngören esnek karşılık ( Flexible Response ) stratejisini benimseyerek, nükleer silahların kullanılma riskine Avrupa'yı da dahil etmiştir. Batı Avrupa devletleri bugün, kısa menzilli nükleer silahları ( SNF ), VP ile AKKUM'da görüşmek istemesini, yeni strateji ile başlayan tedirginliklerinin geç kalmış bir tepkisi olarak görebiliriz. ABD leri, kendi güvenliği ve nükleer / konvansiyonel güç dengesi için gerekli gördüğü SNF leri ve NATO'yu bir görüşme konusu yaptırmayıp, füzelerin menzillerini arttırma ve NATO'nun esnek karşılık stratejisine devam etme girişimlerini sürdürecektir. Bu arada, Batı Almanya karşıt tutumu ile bir ölçüde DA'nın suskun ve güvenlik yönünden SB ye tam bağlı ülkeleri içinde uğraşı vermiş olmaktadır.

Güvenlik açısından, DA sosyalist ülkelerinin geleceği hakkındaki düşünceleri şu yorumla özetleyebiliriz:

" İki süper güç ( ABD - SB ) Avrupa'nın bugünkü statükosundan ve ittifaklardan rahatsız olmamaktadırlar. Müttefikleri üzerindeki etkinliklerini bu paktlara borçludurlar. Silahlanma giderlerini ve savaş tehlikesini azaltmak, ama bir yandan da paktları ayakta tutmak bu aşamada herhalde ABD ve SB için ideal formüldür.

Çünkü statükonun ve dengenin bozulması, karışıklık anlamına gelir. Karışıklık ise iki süper gücün en korktukları şeydir. " (++)

(+) Reel Politik Açıdan, Ergun Balcı ve Ufuk Güldemir, Cumhuriyet, 9 Mart 1989.

(++) Ergun Balcı, Reel Politik Açıdan, 9 Mart 1989.

Özetle NATO ve VP, DA sosyalist ülkelerinin gelecekte Batı ile politik, ekonomik ve sosyo - kültürel işbirliğini arttırmak için bir engel değil, tersine güvence unsurudurlar. Silahların ve kuvvetlerin sınırlandırılması ve indirimleri girişimleri, görüş ve öneri olmaktan kurtulup uygulamaya başlanabildikçe karşılıklı güven de artacaktır.

#### **6. DA SOSYALİST ÜLKELERİ İÇİN GELECEĞE DÖNÜK SEÇENEKLER**

Diğer bölümlerde verilen bilgilerin ve incelemenin ışığı altında, DA sosyalist ülkelerinin bugünü hakkında az da olsa bir bilgi edinildiği düşünülebilir. Fakat, bunlardan bu ülkelerin geleceği için bir sonuç çıkarmak olanaksızdır. İleride ne olabileceği konusunda sadece, varsayım niteliğinde seçenekler düşünülebilir. Bundan önceki bölümlerde verilen bilgiler ve incelemenin ışığı altında DA sosyalist ülkelerinin geleceği ile ilgili seçenekler, SB'nin bugünkü durum ve tutumunda bir değişiklik olmayacağı varsayılarak aşağıdaki şekilde belirtilebilir :

DA sosyalist ülkeleri; bugün karşılaştıkları ekonomik, politik ve sosyal güçlükleri aşmak amacıyla, sosyalizmdeki tikanıklıkları giderme girişimlerini, bir SB müdahalesine ve/veya halklarının toplu karşı koymasına meydan vermeyecek ve bugünkü Avrupa statüsünü bozmayacak şekilde sürdürerek,

**a:** Finlandiya ve Avusturya gibi yarı tarafsız bir statü kazanmağa çalışabilirler.

**veya**

**b:** Aralarındaki işbirliğini arttırarak yeni bir güç oluşturabilirler.

**veya**

**c:** Bugünkü durumlarını koruyarak, güçlendirebilirler.

Bu seçeneklerin yarar ve zararları ile olabirliklerini karşılaştırılması ayrı bir çalışma konusu olabilecek niteliktedir. Ancak bilgi ve inceleme sonuçları bu seçeneklerin yukarıdaki sıralanmalarının aynı zamanda olabilirlik derecelerini de belirtebileceğini göstermektedir.